Словото днес

ЛИТЕРАТУРА • ИЗКУСТВО • ОБЩЕСТВО

СЕДМИЧНО ИЗДАНИЕ НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ, ОСНОВАН 1913 г. С ПОЧЕТЕН ПРЕДСЕДАТЕЛ ИВАН ВАЗОВ

Абонамент

Всеки месец до 15-о число на 2026 г., във всяка пощенска станция, можете да се абонирате за вестник „Словото днес“:

за 1 месец - 6 лв./ 3 €
за 3 месеца - 18 лв./ 9 €
за 6 месеца - 36 лв./ 18 €
за 10 месеца - 60 лв./ 30 €

Каталожен № 115

ISSN 1312-3173

7 бр. (1228), 19.2.2026, година XXI - 1.50 лв./0.77 €

Културът към Св. Иван Рилски в българските исторически съдвания

Проф. Надежда Драгова

Не е нужно да ви уверявам, че никога няма да ми бъде достатъчно да говоря за Кирило-Методиевото дело и за неговата перспектива в славянската писмена култура в България. Но пречених, че всеки от нас знае главното и същевременно в някакъв момент е сложил точка на това емблематично знание. Малцина са онези, които продължават да го мислят в конкретните му последици, заради които се гордеем, че България през IX век е спасила, развила и го е предала на православните славяни. А нека запомним, че го е предала не „едвам спасено“, не „отчасти“ или „фрагментирано“, а В ЦЯЛОСТНИЯ МУ ЦИВИЛИЗАЦИОНЕН ОБЕМ, постигнат в българската държава в тъй наречения „златен век на славянската писменост”.

Къде е станало – и това знаем – в Преславската книжовна школа и в Климентовите манастири на Брегалница и в Охрид, в Девол и Берат. Но какъв е бил тогава изборът за култура? Това не си представяме. Образованият ни славянски човек имал ли е алтернативи за типове култура?

Избрала съм темата „Свети Иван Рилски“, защото тя е еднакво близка на всички ни; защото той е бил ученик на преките Кирило-Методиеви ученици в Борисова и Симеонова България; и главно – в нашия университет функционира научен център, който носи неговото име и в който, вярвам, ще работят в бъдеще и неколцина от вас.

Кой е свети Иоан Иван Рилски?

Църквата в българската средновековна държава му е отсъдила ореол на светец. А какво отсъжда националната ни памет – тогава и сега?

Моля да си извадите на длан монетите и да намерите единицата мярка на българската валута – левчето. На едната ѝ страна е изписана стойността, а на обратната, която наричаме с арабската дума ТУРА, т.е. на мястото на герба, е изобразен светецът. Смущава ли ви икона върху парична цена? Много ми се иска да помечтаем, че утре, т.е. след броени години, когато и ние възприемем европейската валута ЕВРО, според наложилата се досегашна практика – върху цялата монетна серия трябва да има и българска тура. Значи, ще има ЕВРО със свети Иван Рилски в различни кесии, портмонета, и върху различни длани – в ежедневното обръщение из днешна Европа, която се притеснява да се обяви за християнска.* Така още веднъж си даваме сметка, че образът му като емблематичен знак не е само верски, конфесионален. Подлежи на разшифроване и с друг код – като съкровена българска национална памет.

Защото никога св. Франциск Азиски или Сен Дени или Санктус Емерикус и др., и др. покровители на европейски народи и династии не са изобразявани там, където е мястото на национални емблеми. Е, тогава ние ли сме сбъркали или не знаем всъщност кой е свети Иван Рилски?

Данните за земното пребиваване на светеца са предимно агиографски, т.е. богослужебни. А и достигналите до нас – са от XI в. насетне, което значи век и половина след смъртта на отшелника. Разполагаме с 16 жития – пространни (за четене) и проложни (за богослужение). Химническите творби във всичките им редакции наброяват 15. Трябва да прибавим и няколкото редакции на Владислав Граматик за пренасяне мощите от Търново в Рила през 1469 г. Това са общо над 35 текста. И паралелно с тях шестват легенди и предания от всички векове.

Един изключително богат хилядолетен корпус, който за съжаление не е издаден заедно в една книга – всеки да може да я има. Но специалистите разполагат с него. Веднага трябва да припомним обаче, че житията и похвалите не ни разкриват биография в съвременния ѝ смисъл. Те имат различна поетика – друг информативен код: те трябва да следват Светото писание и да ни показват как новопоявилият се праведник повтаря примерите на предишните съвършени и то по небесно благоволение към него, което ни задължава да приемем с вяра благочестието му. Така в житията винаги се развива един библейски мотив, повторен чрез избора и поведението на наш съвременник, или в случая със свети Иван, и наш сънародник, „българин родом“, както пише неотменно във всички текстове.

Този принцип подвежда и земните събития под диктата на „уподобяването към примерите и библейските прецеденти“, заради което и светецът е назоваван „преподобен“.

На стр. 12

**Тази изключително интересна, приносна статия (лекция) на проф. Н. Драгова е писана преди повече от 20 години.* – Б.ред.

Рубриката „Роли на критическия субект“ се финансира по програма „Критика“ на Национален фонд „Култура“

НАЦИОНАЛЕН ФОНД КУЛТУРА

153 години от гибелта на Апостола на свободата Васил Левски

Худ. Пламен Вълчев. Светият

Ивайло Балабанов

ВЪПРОС ЗА ЛЕВСКИ

Свободен е народът и от душа те слави.
Защо му трябваш още? Защо не те забрави?
Защо, съзре ли гарван, си мисли за бесило,
защо си му икона, защо си му светило?

Защо ти пали свещи, плете за теб венец,
нарича те месия, надежда и светец
и тайничко поглежда към небосвода стар –
дали по пътя Млечен не слиза въглищар.

Свободен е народът, свободно вика: „Го-о-л!“,
но хляб ако си купи, назаем търси сол.

След толкова години все същата съдба:
мизерия, залъгана с коматче свобода.

Животът озверява! Отечеството гине.
През още колко мъки ще трябва да премине
народът? Той не иска република-менте.
От новото се плаши, но старото не ще.

Не ще да е прислужник в световния вертеп,
не вярва вече в никой, очаква само теб.
Затуй се взира още във небосвода стар –
дали по пътя Млечен не слиза въглищар…

Той дваж те поменува, а благославя триж:
Апостоле, къде си? Дано се прероди!

Ford VOLVO JAGUAR LAND ROVER **МОТО – РЕНЕ**

„Анжела Димчева показва, че творецът трябва да дава на другите“, каза председателят на Съюза на българските писатели Боян Ангелов на творческата вечер със стихове на поетесата. Събитието се състоя на 10.02. в столичния литературен салон Дом „Дора Габе“ Предпремиерно бяха представени стихове от най-новата книга на А. Димчева „Водата плаче“, чиято официална премиера е планирана за април.

Водещи на събитието бяха поетесата, Добрин Финиотис, уредник на Дом „Дора Габе“ и Боян Ангелов. Председателят на Съюза на българските писатели е и редактор на „Водата плаче“. Срещата бе открита с музикален поздрав от поета, певец и китарист Румен Спасов.

Боян Ангелов описа изданието като концептуална книга. Според него този тип издания са бъдещето на българската поезия. Ангелов каза, че в тома темата за водата е много съществена. „Това, което Анжела е събрала в тази малка по обем, но много съдържателна книга, е, че дава съвременно звучене на водата“, каза още той и обясни, че поетесата е извадила водата от контекста на физиката, химията, биологията и другите науки и е успяла да покаже колко е важна водата за живота.

„Атмосферата тук е специална и това придава на всяка премиера друга енергия, защото сякаш под портретите на Дора Габе ние се извисяваме до нейния талант“, каза поетесата Анжела Димчева. „Надявам се, че от невидимия свят тя вижда как е оживяло нейното обиталище след толкова много години.“ Анжела Димчева обясни, че книгата съдържа нейни авторски фотографии от държави и градове, които е посетила. Оформянето и дизайнът на книгата са дело на Благой Иванов. Изданието включва стихове, фрагменти, есета и ескизи.

Писателката прочете избрани творби от предишните си книги „Дубльор за Ада“ и „Игли в съня“.

Добрин Финиотис отбеляза, че следващия вторник в дом „Дора Габе“ ще бъде представено творчеството на Петя Йотова. Събитието е част от нов формат за почитателите на литературата, авторите и издателите. Първата изява от новия формат се проведе на 3 февруари 2026 г., когато беше представена стихосбирката на Надя Попова „Азбука за слепи“.

По БТА

Покана

На 26 февруари 2026 г. от 18.00 часа ще бъде представена новата книга на Никола Иванов „Пазарджик в българската литература“. Водещо място в нея заемат портретите на Константин Величков, Димитър Бояджиев, Теодор Траянов, Райко Алексиев, Никола Фурнаджиев, преводача Стоян Бакърджиев, Иван Динков, Георги Спасов... За книгата ще говори Елена Алекова. Флейтистката Майя Сергиева-Богданова ще изпълни класически творения на български и чуждестранни композитори. Вечерта ще се състои в къща музей „Христо Смирненски“ (ул. „Овче поле“ 116).

Bulgarian Cultural Institute London

Наши автори в чужбина

В началото на тази година излезе от печат Антология на живеещи във Великобритания български поети и писатели. Антологията бе съставена от известния литературен критик Георги Н. Николов и съдържа творби от 26 български автори. Премиерата на тази Антология ще се състои на 11 март в Българския културен институт в посолството ни в Лондон.

ПОЗДРАВИТЕЛЕН АДРЕС

До уважаемата професор Надежда Драгова
По случай 95-годишния и юбилей

УВАЖАЕМА ПРОФЕСОР ДРАГОВА ,

За мен е изключителна чест и привилегия да Ви поздравя по повод Вашия 95-годишен юбилей!

Днешният ден е празник не само за Вас и Вашето семейство, но и за цялата българска култура, академична общност и театрална сцена. Повече от половин век Вие отдавате сърцето и ума си на словото, науката и просвещението, превръщайки се в еталон за интелектуалец, вдъхновител и творческа личност.

Като професор и филолог, Вие оставихте траен отпечатък в родната наука, възпитавайки поколения студенти в любов към българския език и литература. Вашият безценен научен принос е фундаментален за съвременната филологическа мисъл.

Като писател и драматург, Вие създадохте светове, които вълнуват, провокират и възпитават. Вашите театрални пиеси са оставили ярка следа в репертоара на българския театър, а книгите Ви са съкровищница от мъдрост и художествено майсторство.

По повод тази достолепна годишнина, искам да изразя своето дълбоко преклонение пред Вашата невероятна работоспособност, благороден дух и светъл ум. Вие сте жив пример за това как един живот, посветен на изкуството и знанието, носи светлина и смисъл.

Уважаема професор Драгова,

Пожелавам Ви най-вече здраве, бодър дух и сили, за да продължите да бъдете наша опора и вдъхновение. Нека творческият Ви пламък не угасва, а дните Ви бъдат изпълнени с обич, признателност и спокойствие.

Честит 95-годишен юбилей! Честит празник!

С дълбоко уважение и признателност,
Кмет на гр. Раднево: инж. Георги Петров

Конкурс ИЗЯЩНОТО ПЕРО – 2026

Конфедерацията на българските културни организации и дейци в чужбина и Салонът за българска култура и духовност в Чикаго, в партньорство с Изпълнителната агенция за българите в чужбина, организират литературния конкурс Изящното перо“ – 2026. Темата на тазгодишния конкурс е „Ако си дал…“.

За раздел „Поезия“ на конкурса може да се изпраща по едно стихотворение.

За раздел „Проза“ – една творба (до три стандартни страници).

Творбите трябва да са написани на български език и да се изпращат в прикачени файлове във формат Word.

Крайният срок за получаване на творбите на имейл salonbgculture@yahoo.com е **30 април 2026 г.**

Резултатите от конкурса ще бъдат обявени през м. юни 2026 г.

НАЦИОНАЛЕН КОНКУРС ЗА НЕПУБЛИКУВАНА ПОЕЗИЯ ЗА ДЕЦА „Стоян Дринов“

Община Панагюрище и Общинска библиотека „Стоян Дринов“, организират Национален конкурс за непубликувана поезия за деца „Стоян Дринов“ през 2026 г.

Условия за участие: • **стихотворенията да са с детска тематика; • да не са публикувани;** • до 2 (две) творби – в три екземпляра; • **конкурсът е анонимен** в отделен по-малък плик се изпраща име, адрес и телефонен номер на участника за обратна връзка; • участниците в конкурса да са над 18 години.

Награди: Първа награда; Втора награда; Трета награда. Наградите ще бъдат връчени на 5 юни 2026 г. в Общинска библиотека „Стоян Дринов“. Резултатите от конкурса ще бъдат публикувани на сайта на Общинска библиотека „Стоян Дринов“ – http://libpanagyurishte.com, във вестниците „Оборище“, „Време“, „Словото днес“, сайта oshtepan.com и др. специализирани литературни сайтове. **От 16 февруари до 08 май 2025** година всички, които желаят да участват в конкурса могат да изпращат своите творби на адреса на библиотеката – гр. Панагюрище 4500, Общински пазар до Общинска библиотека „Стоян Дринов“.

За повече информация: Тел.: 0886231112 – Стефан Рапонджиев

Словото

„Словото днес“ - издание на Съюза на българските писатели, основан 1913 г.

●

Адрес на редакцията: 1000 София, ПК 608, ул. „6 септември“ 35, тел. 02/987-38-96

E-mail: slovotodnes@abv.bg
Сайт на СБП: sbp.bg

Главен редактор: Надя Попова
Редактор: Иван Есенски
Графичен дизайнер: Виолета Станиславова

Дежурен редактор: Надя Попова

Редакционен съвет:
Боян Ангелов, председател
Елка Няголова, Иван Гранитски, Панко Анчев, Петър Андасаров, Мюмюн Тахир

Сметка за превеждане на суми за членски внос, дарения, реклами и др.:
Сдружение „Съюз на българските писатели“
УНИКРЕДИТ БУЛБАНК
IBAN:BG 85UNCR 76301008126403
BIC: UNCRBGSF

Редакцията на вестник „Словото днес“ не приема текстове на пишеща машина. Приемат се само материали, които не надхвърлят 10 000 знака, изпратени на електронния адрес. Ръкописи не се рецензират и не се връщат.

КОРЕСПОНДЕНТИ:
Благоевград – Росица Зиновиева, 0887/285 732; **Бургас** - Роза Боянова, 0895/ 506 211; **Варна** - Станислав Пенев, 0878/ 63-22-69; **Велико Търново** - Георги Н. Николов, 0879/ 26-50-03; **Видин** - Ненчо Славчев, 0885/70-87-03; **Димитровград** - Петко Каневски, 0878/ 66-40-52; **Карлово** - Красимир Власев, 0882/ 41-04-19; **Лом** - Юлий Йорданов, 0885/ 27-10-77; **Плевен** - Лалка Павлова, 0878/95-35-99; **Пловдив** - Диана Павлова, 0896/38-76-64, Радка Топалова, 0878/75-18-24; **Разград** - Димитър Петров, 0896/ 08-64-12; **Сандански** - Мария Маринова, 0893/ 68-76-60; **Ст. Загора** - Йордан Атанасов; 0888/ 79-01-35; **Хасково** - Ели Видева, 0898/ 59-19-49; **Шумен** - Ивайло Петров, 0888/ 50-10-55; **Ямбол** - Димитър Бечев, 0878/ 29-48-02; Рада Добриянова - кореспондент от **Швеция**.

Правителственият преводач

Бойко Коцев

Навръх 24 май 2006 година пристигнахме в Охрид по покана на министъра на вътрешните работи на БЮР Македония, Любомир Михайловски (по-известен в местната общественост с прякора си Джанго). Вече бяхме станали членове на НАТО и успешно приключили преговорите за членство в ЕС. Изчаквахме спокойно ратификациите на страните-членки, за да станем пълноправни членове на Европейския съюз. Отваряше се възможност да обърнем внимание на международната дейност на министерството на вътрешните работи, особено със съседните държави, които изоставаха в евро-атлантическия си курс.

Нашата страна нямаше проблеми със съседна Македония по линия на министерствата на вътрешните работи. Отсъстваха сериозни случаи на незаконен трафик, трансгранична престъпност, миграционни потоци и други. Имахме добро взаимодействие между правохранителните органи, когато това се налагаше. Даже бяхме изградили пряка телефонна линия между министрите, за да може бързо и резултативно да се гарантира нужното сътрудничество в спешни случаи. Оказвахме пълно съдействие в техните усилия за изграждане на ефективни оперативни възможности на службите им за сигурност и борба с организираната престъпност. За това ги бяха посъветвали английските им ментори. Въобще, нямахме проблеми, сътрудничеството вървеше гладко, взаимодействието беше рутинно ежедневие.

БЮР Македония, обаче, е чувствителна тема в нашата страна. Обществеността следи много внимателно отношенията с нашата съседка и очаква активност от страна на българските институции. Освен това, Любомир Михайловски е един изключително порядъчен и честен човек – нещо нетипично за политическата класа по принцип, но особено необичайно за политическата действителност в Македония. Решихме, че е дошъл моментът да осъществим официално посещение и приехме поканата на македонския министър. Спретнахме една много представителна делегация, в която бяха включени ръководителите на основните служби на министерството. Това, разбира се, не беше необходимо, но решихме да проявим уважение към нашите колеги и достолепно да представим нашите служби. Наскоро бяхме въвели нови парадни униформи, изработени по най-добрите образци на европейската мода. Облечени в тъмносини костюми от висококачествен плат, с генерални пагони от златна сърма и фуражки, показващи достолепие и авторитет, нашите ръководители действително бяха много представителни. Всички те справедливо имаха отличия и награди, които красяха техните мундири. Навсякъде, където са участвали в международни изяви с парадните си униформи, те веднага привличаха вниманието, пораждаха единствено респект, уважение и малко завист, разбира се.

Домакините бяха изключително гостоприемни. Показаха ни основните забележителности на града. Разхождахме се из стария Охрид без охрана, което рязко дисонираше с предишни посещения, когато отцепваха цели квартали. Направи ярко впечатление фактът, че местните жители много дружелюбно и топло приветстваха Любчо Михайловски, обръщайки се към него свойски с прякора му, а не по име или длъжност. Направо невероятно като се има предвид това, че целият му трудов път е минал в системата на министерството на вътрешните работи и митниците, професии, които по принцип пораждат преди всичко неприязън и враждебност у хората. Вечерта ни поканиха да вземем участие в празнична света литургия и тържествен молебен по повод 24 май – Деня на българската просвета и култура и славянската писменост. Бяха ни запазили досточтими по канона места в катедралата на историческата българска Охридска архиепископия – църквата „Света София“. Очевидно това беше голям жест и израз на уважение към българската делегация. Отношенията между правоохранителните органи на двете страни на професионално и личностно ниво бяха изключително приятелски и доброжелателни. Тази атмосфера рязко контрастираше с връзките между двете държави на политическо ниво, които балансираха между трезвите, прагматични и добросъседски настроения в българската общественост с удбаджийската[1] антибългарска истерия на политическите назначенци в нашата съседка.

На следващия ден проведохме официалните разговори между двете министерства. Следвайки протокола, нашият министър представи членовете на българската делегация като изтъкна поста, който всеки един от нас заема и накратко постиженията ни в професионалната дейност. Същото направи и македонският министър. Тяхната делегация беше съставена огледално на нашата. Нормална практика. Това създава условия за попредметна и полезна дискусия по отделните теми, но също така и добра възможност ръководителите на служби от двете министерства да се запознаят и да установят добри лични отношения, което е важно условие за безпроблемно бъдещо сътрудничество. В края на представянето, македонският министър силно ни впечатли като представи и Стево, правителствен преводач. Бяхме силно удивени. Цял ден разговаряхме без преводач. Любчо Михайловски говореше български не по-зле от нас, даже в някои отношения използваше по-добър литературен език. Според нас нищо не налагаше ползването на преводач. Разбирахме се отлично на български език. Разговорите вървяха естествено и непрекъсвани от необходимостта някой да се намесва за уточняване на дадена дума или понятие. Използването на преводач щеше да утежни допълнително нашето общуване, защото без да е необходимо, трябваше да изчакваме преводача да свърши да говори, за да продължим нататък. Силно учудени попитахме македонския министър защо ни е нужен преводач, след като се разбирахме прекрасно. Леко сконфузен, той се наведе и доверително прошепна да не питаме, защото ако няма преводач щели да го уволнят още същия ден. Естествено, ние не искахме да създаваме проблеми на нашия колега, камо ли пък да бъде уволнен. Приехме положението и продължихме нататък.

Правителственият преводач, който беше доловил нашето безпокойство, стана, заобиколи масата и се насочи към нашата делегация. Вървеше изпънал осанка и с очевидно старание да излъчва достолепие. Барнал се отвсякъде. Изглеждаше като подобие на манекен. Облечен в костюм на френската масова мода (етикетът „Celio“ още стоеше на ръкава), ленена бяла риза и стилна италианска вратовръзка. Косата му беше обилно намазана с брилянтин и внимателно нагодена да пада на малки лимби вълнообразно надолу. Гледката беше впечатляваща. Не знаехме какво следва, но бяхме застинали в очакване. Той се приближи и на всеки един от нас церемониално връчи своята визитна картичка. На нея беше изписано името, а под него в удебелен черен цвят се указваше, че е правителствен преводач от 7 езика – македонски, сръбски, хърватски, словенски, босненски, черногорски и български. Първоначалното втрещяване постепенно отмина и ни напуши смях. Доскоро знаехме безспорно и научно обосновано, че има един език – сърбохърватски, а сега се пръкнали цели шест. Запазихме самообладание, обаче. Все пак, човекът беше правителствен преводач и член на официална делегация. Не трябваше да се отнасяме към него снизходително или да го обиждаме. Официалното ни положение задължаваше.

Св. Климент Охридски със св. св. Кирил и Методий. Икона от ср. на XIX век в Църквата „Св. Богородица Перивлепта“ („Св. Климент“) в Охрид

Приели положението, започнахме разговора. Изведнъж се сепнахме. Правителственият преводач извиси своя плътен баритонов глас и с командирски устрем започна да превежда. Изпаднахме в странно положение – двете делегации не се чуваха една друга, но за това чувахме отлично превода, който се лееше като музикален речитатив на Вагнеров хор – мощен, гласовит и доминиращ. Така беше безмислено да продължаваме. Помолихме учтиво правителствения преводач да превежда симултанно[2], а не консекутивно[3], но задължително тихо, за да не пречи на преговорите. Той, макар и неохотно, прие нашата молба. Работата потръгна. Ние разговаряхме по същество. Разбирахме се отлично, а правителственият преводач мърмореше нещо под нос, но не пречеше на диалога.

Разговорът вървеше продуктивно. Обсъдихме всички теми от взаимен интерес. Договорихме различни форми на двустранно сътрудничество. Обсъдихме различни възможности за оптимизиране на граничния контрол, който да бъде безпроблемен, бърз и удобен за гражданите. Договорихме специфични форми на тясно взаимодействие и сътрудничество по повод на туристическия сезон и увеличаващия се брой македонски туристи на нашето Черноморие. Срещата протичаше успешно, а и нямаше как да бъде другояче. Та нали имахме маскот[4] на срещата – правителствен преводач от седем езика.

Тези му филологически знания помогнаха на нашия талисман да премине успешно танталовите мъки[5] на преводача по време на официалния обяд. Обикновено в дипломатическата практика обедите и вечерите са работни. На тях се обсъждат по-деликатните теми, защото не се води протокол и може да се споделят становища, виждания и позиции, които не са за широката публика. Когато едната страна говори, другата има възможност да вкуси от поднасяните специалитети. Така се редуват страните и има възможност да се проведе съдържателен разговор като преговарящите се насладят на поднасяните вкусни специалитети. Не е така положението за преводача, особено за правителствения, който носи висока отговорност. Той трябва да превежда и на двете страни. За него няма пауза. Работи без прекъсване. През това време сервитьорите му поднасят вкусотии, които той не може да опита. Идва време за следващия специалитет. Те му отнасят недокоснатата храна и сервират следващото ястие. И така до края, когато се поднася кафе. По време на нашия работен обяд, обаче, правителственият преводач от седем езика просто замлъкна. Изяде си цялото меню без да пророни и дума. Разговорът продължи без проблеми, защото се разбирахме отлично. Така той не попречи на диалога, но се нахрани подобаващо за държавна сметка. В един момент си помислихме, че може би цялата среща трябваше да се проведе във формат работен обяд.

Минава време. Често се сещам за този случай. Всеки път, когато си спомням, паля свещ и започвам да се моля: „Спаси Господи! Дано не ми се налага да превеждам на софиянци в техните разговори с кърджалийци, кюстендилци и жителите на Гоце Делчев, само защото са решили да обявят диалектна форма на българския за свой конституционен език!“.

---

[1] УДБ – Служба за държавна сигурност в Югославия. Тя провежда политика на насилствена етническа трансформация на българското население в Македония и яростна антибългарска политика.

[2] Симултанен превод – от фр. simultane – едновременен) е устен превод в реално време, при който преводачът превежда казаното от оратора веднага, без изчакване

[3] Консекутивен превод – е вид последователен устен превод, при който преводачът слуша говорителя, изчаква пауза (след изречение или параграф) и превежда казаното на целевия език.

[4] Маскот (от френски mascotte – талисман) е антропоморфен герой, животно или предмет, носещ късмет и символизиращ дадено събитие.

[5] Танталови мъки – фразеологизъм, означаващ изключително тежки страдания, породени от невъзможността да се постигне нещо много близко и желано. Изразът се отнася до мъчително положение, при което желаната цел е на една ръка разстояние, но остава недостижима, причинявайки непрекъснат глад, жажда или неудовлетворение.

ПОЕТЪТ И МОРЕТО

По Ърнест Хемингуей

Натрупваш стръв, макар и още млад,
и точиш остриетата в ума си.
Усещаш страх и те повява хлад,
и ходиш няколко години свъсен.

Не бива никой в тебе да прозре
големия ловец, ще се разпадне
магията в гърдите ти, ще спре
прибоят със вълните си грамадни.

За лодката събираш лев по лев,
платното го откъсваш от небето.
А вятърът те буди нощем с рев
и става страшно сложно битието.

Но ти си спуснал вече на вода
голямата мечта и те замайва
потръпването тежко на врвта
с неуловената огромна тайна...

ВАРНЕНСКА РАПСОДИЯ

Безчинствахме с поезия във Варна
с Марин Маринов, Петър и Аврам.
Жените ни отвръщаха със вяра
и Морската градина беше храм.

А Владо Левков пееше октави –
поет с китара и със дрезгав глас.
В най-дребния скандал звучеше слава
и беше исторически за нас.

Светът не бе готов да ни открие,
жените – всички – да се възхитят.
А Кольо ни повтаряше: „Магията,
магията е творческия път!“.

И „Пролетният бриз“ задуха палаво,
животът бе като стихотворение,
написано на пясъка, във залива...
Морето нощем беше изцеление.

Емилиус във стих превърна раните
и прогласи в изискани куплети:
„Морето си избира капитаните,
поезията – своите поети!“.

МАЛКА БАЛАДА ЗА ЗДРАЧА

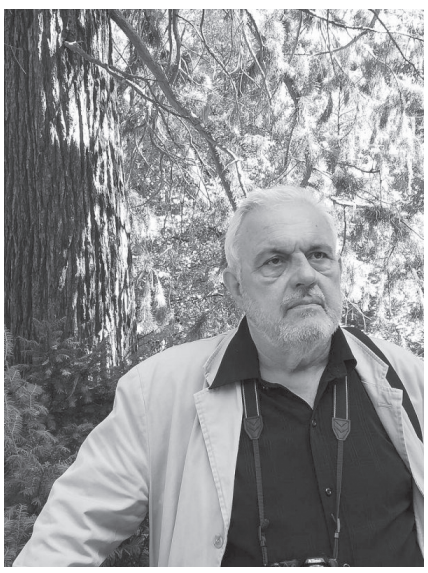
Пристъпва бавно конят престарял –
най-смутното и скръбно време – здрачът.
Предчувствие, че близък е умрял
и с тая вест към мене някой крачи.
По пътя пак съзирам капки кръв –
каруците се връщат от лозята.
На гроздобера сладостния лъх
ме плисва от нозете до главата.
Пчели кръжат, чертаят ореол
над сенките. А дядо ми е слязъл
и пеш върви. В чакълестия дол
аз виждам как каруците премазват
пчелите. И затъпкани в праха
умират те над капки сок. Във здрача
подтичвам аз, задържам си дъха
и зад приведения гръб на дядо плача…

МЕЛТЕМ

Прогонва рибните пасажи тоя вятър,
опразва заливите до откритото море.
Увисват диплестите мрежи на душата,
а тя, останала без улов – лесно мре.
И заприличваме на гларусите хищни,
със клюнове наострени – да се кълвем.
Измъчени от спомена за улова предишен –
по-страшен от мелтем.

Михаил Григоров на 75

ЛЕБЕДОВО ЕЗЕРО

Като самотен лебед е душата,
а залезът е огнено червен.
Над езерото гладко самотата
обгръща бавно гаснещия ден.

Връхлита музиката на Чайковски,
тъй както само любовта връхлита –
безкрайна, всеотдайна, съдбоносна,
с мечтата ни за вечност се преплита.

Дали душа с душата ще се срещне,
ще долети ли като лебед любовта,
или ще чезнат в залезните пещи
последните останки красота.

Не знаем лебедът дали е долетял.
Дали е черен той или е бял...

В ЗАЛИВА НА ЛЮБОВТА

„Нежна е нощта“
Ф. С. Фицджералд.

Във отливите на надежда,
във прилива от самота,
вървим и търсим малко нежност
във залива на любовта.

Вървим и търсим малко ласки –
за ласки само е нощта,
но ни оплитат водорасли
във залива на любовта.

И мракът ляга всеотдайно,
разтворил дъхави недра...
И все по-нежна е нощта...

И самотата е безкрайна –
на смърт и на живот игра –
във залива на любовта!...

ПАЗИ ДУШАТА

Пази душата си, поете.
Пази си я като зеница.
Като зрънце във детска шепа
от алчните и хищни птици.

Пази душата си, поете.
Пази я с всичко дето имаш.
Изсичай сухите дървета
след дългата свирепа зима.

Пази душата си, поете,
тя никога не те предава.
И спомняй старите завети.
Така животът продължава.

Пази душата си, поете,
от земята до небето!...

ДЪРВОТО НА ЗАБРАВАТА

Изчезна вярата ни вдън земи.
И страстите ни вдън земи се скриха,
а след това безчувствени лами
в душите ни и ядоха, и пиха...
Една далечна призрачна луна
подобно златна ябълка висеше
и пръскаше фалшива светлина...
Навсякъде така фалшиво беше,
че ни измами всичко в тоя свят,
останаха единствено представите.
И ми се ще понякога от яд
да посадя дървото на забравата.

ФРЕСКА

Най-древното съкровище е младостта ми,
а тя на фрески и папируси замина
в ръцете на случайни господа и дами,
които времето превърна във чужбина.

И аз не посещавам пировете в нейните салони,
не сключвам с нея сделки, не играя шах.
Направи тя от всичко за главата си корона,
печалба взе и от последния ми грях.

И се опитва да ме дразни като ми показва,
че раните ми ѝ стоят като медали.
Не се досеща, че е минала съблазън
и е негодна нощите ми да подпали.

Но продължава да върви по стари дири,
да дъши, да ме моли да ѝ разчета
следите по изпитите прашасали потири,
захвърлени небрежно някога от любовта.

* * *

На Ася

Не зная със какво ще ме запомниш.
Навярно със душата ми смълчана.
Замислен край угасналия огън,
затворен като болка в стара рана.
Неясен като спомени от Талин,
опасен като песен на Висоцки
и влюбен като Далчевски хамалин,
загледан все към твоите прозорци.

ОТДАВНА

Отдавна аз обувките изтрих,
с които бродех заслепен след тебе.
Строшиха се и чашите, с които пих,
изтече виното на моя жребий.

Отдавна пред очите ми угасна
на тялото ти оня млечен огън.
Опитвам се да си представя ясно
лицето, думите ти, а не мога.

Били ли сме със теб във тоя град,
по тия улици, през тия нощи.
Били ли сме със теб на тоя свят
се питам още...

В СТРАНДЖА

На Матей Шопкин

Пристигам тук с измъчена душа,
с опънати до края вече нерви.
Каквото и да сторя – все греша.
Каквото и да кажа – не е верно.

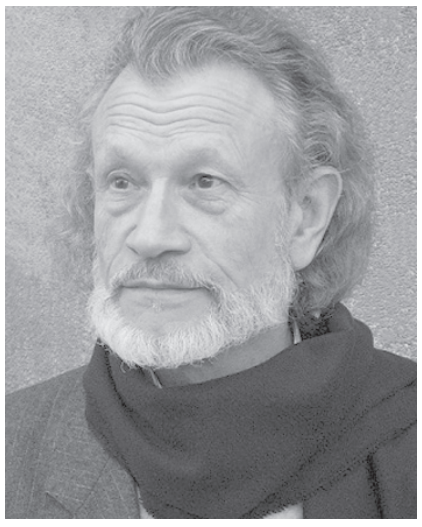
Тук въздухът, усещам, че е друг
и други са небето и звездите,
тук вече ме лекува всеки звук,
животът се превръща във откритие,

Спокойствие, което аз не знам
с години покрай мене да съм чувствал.
Това да съм и грешен, да съм сам
аз свикнах да превръщам във изкуство.

Тук дойда ли, душата ме боли
като ръце премръзнали – на топло.
Тука спокойствие и тишина вали,
не чувам тук отчаяните вопли

на моя мозък, силно изтощен
и отвратен от мисли за безсмъртие.
На мен ми трябва сила, променен,
в душата си отново да се върна.

Симеон Димитров

Симеон Димитров е роден в гр. Свищов. Завършва българска филология и философия в Софийски университет „Свети Климент Охридски“, а след това и режисура и актьорско майсторство във ВИТИЗ „Кръстьо Сарафов“. Веднага след това е поканен от ръководството на Драматичен театър „Адриана Будевска“ за режисьор, където поставя спектаклите „Всеки търси своя остров“, „Да бъде забравен Херострат“, „Боряна“, „Изобретателната влюбена“, „Сонатина за пауна“, „Опит за летене“, „Прекрасната от Амхърст“, „Полет над кукувиче гнездо“, „Прокурорът“ и други. Някои от тези представления, като „Полет над кукувиче гнездо“ са удостоени с национални награди за режисура, а други са сочени от театралната критика за принос в развитието на българския театър.

През 2007 година Симеон Димитров създава специалност „Актьорско майсторство“ в музикалното училище „Проф. Панчо Владигеров“, Бургас, и води пет класа актьори по програмата на НАТФИЗ. В училището създава и учебен театър, с който поставя осем спектакъла с различни класове на сцената в Държавен куклен театър – Бургас.

Работи с балетна формация „Дюн“, с хор „Милка Стоева“, с Народно читалище „Фар 1946“. Автор и режисьор е на получилия много първи награди от различни фестивали мюзикъл „Пеем, за да не плачем“, представен на сцената на НДК. Създател е на филма „Докосване“, посветен на децата в неравностойно положение и показван в много училища в Бургас и страната.

Симеон Димитров се увлича и по поезията. Има издадени 8 книги с поезия. Член е на Съюза на българските писатели. Носител на наградата на Съюза на актьорите в България (САБ) за режисура и на наградата за поезия „Златно дунавско перо“.

ОТЛИВ

Аз съм съвършеният замисъл,
който живя несъвършено.

Вулканът ми се буди
и кратерът зее.
Изригва чувствена лава.
Стопява се викът ми
преждевременен.
От бариерите на свободата
най-ненавиждам всекидневието.

Аз
моята поява всъщност
не познавам.
Не ще познавам
моя свършек.
Но кой изобщо е наясно
с началото и с края?
Кой разгадава раждането си?
И кой – смъртта си?

Преструва се умът ми.
Сам –
все по-сам ще си остава.
Тъй както сам в утробата живял е.
Но с майка.
А сега…?

Докосванията ни бяха
мимолетни.
И приливът от тях –
сега далечен отлив –

пресушен е.

НЕБЕСЕН ЗАРОДИШ

Звезден прах.
Звезден прах сме.
И сме сродни със всичко останало…

Но съдбите ни са различни?

От един небесен зародиш сме:
пеперуди, човек и звезди.

… Аз стоя на прозореца – Никой?
Отгоре
тържествуват звездите – Вечни?
В стъклото се блъска безпомощно
пеперудата нощна – Смъртта?

… Нека живее пеперудата нощна!
Нека аз да съм тук на прозореца
никой!
Нека да празнуват звездите!
И гася светлината.

Слива се всичко…

Един небесен зародиш сме.
Родителят кой е?

ПОСВЕЩЕНИЕ

Поезийо –
сух залък за непосветения,
заразна кръв
за обладания от тебе.
От тайнството ти
и от твоята непредвидимост
миражите на делника плодят.

Магьоснице,
в заблудите ти
и в игрите ти се гушим.
Без ясен взор,
без сигурност,
без разум…

На изхода ти
и на входа ти стоим –
замаяни,
ликуващи
и странни…

Невидим Дух.

СЕТИВАТА

Погром!
Погром сред моите неврони –
бляскавите войни –
на страж
във моя ум безбрежен
и в хаоса от думи.

Преплитане на мисли величави
със мисли дребни и банални.

Съжителство абсурдно!

И още по-абсурден Азът.
Азът – моят,
когото цял живот аз търся.
Намирам и изгубвам!
Предпазвам и затривам!

Заблуда
е всякакво решение.
И всяка мъдрост – предпоследна.
Прозренията ни просветват и
издигат,
но за кратко.
След туй ги следва мракът.

И… отново
с опипване.
Отново господството на сетивата.

Животинско царство.

ЛИЦАТА НА СЛУЧАЙНОСТТА

Те са различни,
но са винаги близнаци
със случките, които ни настигат.
И винаги оставят
белези от изненада.

Не ги очакваме.
Не ги и забелязваме.
Не ги и търсим.

Но те ни се явяват
точно на мига –
като спасители,
като загрижени роднини –
с лица абсурдни, непознати,
ала нужни.

Изпълнени с надежда,
с упование,
със истина.
С импулси за напред,
за радост
и за празник!

Датират ни живота
със събития
лицата на Случайността.

Вълшебни знаци.

НАСТРОЕНИЕ

Денят е жив!
Живее днес Земята.
Прегърнало я, живо е Небето.

Живеят Ветровете и Луната,
тъй както бяха живи миналата есен.
Живее Слънцето.
И облаците живи
живи сенки хвърлят.

Жив е светът!

И мравката е жива.
Тревата и дървото,
и зайчето на моя внук
са живи.

И котката е жива, дебнеща
врабчето!
Живеят птиците
във полет.

Съседът ми,
благодаря на Бога, жив е!
Живее родният ми дом.
И ние – потомците – сме живи.

Живее всичко!
Всичко Тук е живо.

Сънят е жив.
Жив е стихът.

Живее жив Животът.

ГНЕЗДОТО

Ровя с пръст в паметта
на огромната купчина пепел…
А от нея излитат
ята феникси?

… Обичам ви Всички!
Всички, които обичах…

С които,
окъпани в обич,
несъзнателно изгаряхме заедно
любовта…
До пепел!

И разбирам, че
напълно затрупван от пепелищата,
бавно съм се превръщал в гнездо.
Гнездо,
в което е мътила обич.

От всяка изгоряла любов
се е раждал по един феникс.
И днес
от най-топлите гънки на сърцето ми
излита

цялото ято от феникси.

ВЪПРОСЪТ

Обречени на пейките безмълвни,
очакват старците
последната невъзвратима стъпка.
Те вече със земята са си чужди.
Макар че тя ще е убежище
последно.
И ще ги погълне.

Те чакат…
Очаква снизходителна ръка
да им помогне.

Пред слепия им поглед
подигравателно минава животът им –
филм от нямо кино –
с фалшиви битки
и с желания безплодни.

Очакват старците.
Най-странното очакване
на случката, в която
те няма да са ѝ свидетели дори.

Застинали,
обсебени от мисъл –
с въпрос без отговор:

К а к в о е д а с и ж и в?

НА ЧАШКА С БЛЕЙК

Наистина ли всичко се е сляло?
И няма разлика
между „Преди“ и „След“?
Пространството е също разгадано.
Безсмислени са тези
„Вътре“ – „Вън“…

И Блейк е прав:
Да задържиш в дланта си
безкрайността.
А вечността
да приютиш
в един-единствен час.

... Но времето се срива.
Аз се свършвам.

Неразгадан съм, Господи.
Неразгадан.

Залязваме ли?
Светлината ни напуска.
Тревогата –
нарастваща злосторна –
ще ни убие.

Глас:
Нееее… Здраво сме слепени.
И ще се събудим пак.

Стихотворенията са от новата книга с поезия „ФОТОУВЕЛИЧЕНИЕ НА ПРАЗНОТАТА“ (изд. „Изток-Запад“, 2025 г.)

Безчинствата на политкоректните мазмантии

акад. Иван Гранитски

В чудно време живеем. Цяла година вече откакто президентът Доналд Тръмп подгони европейските сороидни шайки, които са на път да заведат Европа до ръба на моралната пропаст и разруха. А нашите извънредно политкоректни и либерално-разпасани политически гризетки продължават от сутрин до здрач да тръбят, че не било демократично САЩ да дават оценки за политически процеси в обединена Европа. Правят се на слепи и глухи за по-мъдрата и премерена позиция на страни като Унгария, Полша, Чехия и Словакия и подбутват нашенския политически псевдоелит да крачи бодро след разрушителните съвети и примери на урсулите и макроните. Те са слепи и глухи, но многоглаголиви и фалцетните им прикряквания задръстват медийното и общественото пространство.

Цели две поколения млади българи са атакувани по най-циничен и брутален начин с фалшива и манипулирана информация, за да бъде промито съзнанието им. Многократно през последните години бяха публикувани тлъстите траншове, които получават най-изявените нови ибрикчии и олани, които подобострастно и с неудържим плам обслужват новите си геополитически господари. Излишно е да напомняме, че умнокрасивите политкоректни кокони безспирно дрънкат за европейски и евроатлантически ценности, за демокрация, просперитет и свободно движение на хора, идеи и капитали. Освен това, заклеймяват всеки, който не мисли като тях политкоректно като тоталитарист.

Забранено е да се пита политкоректно ли е да се убиват невинни хора в цяла Европа от така наречените, уж мирни и извънредно благородни мигранти, и всеки ден да има изнасилвания на бели жени и пр. и пр. А когато някоя медия се опита да го огласи бива заклеймена, че не е демократична. При десетките случаи на масови убийства с автобуси и камиони, които прегазват минувачи на коледни базари и други събития, в Западна Европа, урсулите и макроните и техните блюдолизци тръбят: „Ние сме с вас!“ И полагат цветенца и меченца на лобните места. Жертвите нямат никакви права, а убийците са политкоректно защитени и едва ли не оправдани. Злото не се бори с цветенца и меченца. Нож трябва да играе, нож, както пише в едно свое писмо до Панайот Хитов апостолът на българската национална революция Васил Левски.

Цели планини от факти, които избождат очите (както би казал Христо Ботев) можем да приведем и от нашенската родна българска действителност и от изповядващите възвишените евроатлантически ценности европейци. Но това ще оставим на бъдещите неполиткоректни изследователи и историци, които ще имат за задача да служат на истината, а не на манипулацията и циничните подмени.

Очевидно вече можем да говорим за повсеместно господство на демократичния тоталитаризъм, или тоталитарна демокрация. На пръв поглед това е оксиморон, но в действителност е самата реалност. Някои от големите медии имат забранителни списъци, кой може да се кани и кой не може да се кани, за да не би да изпусне някоя неполиткоректна фраза, която би разгневила фанфаронite – брюкселски чиновници, блюстители и закрилници на евроатлантическите ценности.

Спомняме си за един стих на Цветан Марангозов, в който се казва:

Нощем
българинът се събужда
в мен
и троши с тояга
главите на
другомислещите

Тръбачите на политкоректните цинизми оцапаха общественото пространство с нескончаемите си ламентации и поплаци, че българското образование трябва да се освободи от всичко, което говори за национално и патриотично. Тези уж демократични люде се пазят като дявол от тамян да произнесат думи като: *родно огнище, бащина стряха, майчин език, татковина, Родина, Отечество* и пр. пр. Ще ни трябват десетки години да поправим поразиите и безчинствата, които те сториха в образователните програми за средното и основното образование, особено по отношение на литературата и отечествената история. Ако в началото на т.нар. демократичен преход съществуваха над 9 000 обществени библиотеки (регионални, градски, селски, читалищни, ведомствени), сега действат не повече от 1800, включително читалищните библиотеки. Бяха унищожени стотици училищни библиотечни фондове с велзевулския претекст, че се извършва идеологическо прочистване на литературата.

Отечествената българска литература е поставена в неравностойно положение спрямо преводната литература. Мизерните средства, които се отделят за закупуване на нови заглавия и се отпускат от дъжд на вятър от Министерството на културата, запълват библиотечните фондове предимно с жълта преводна литература с ниски художествени качества. Книга на български поет (класик или съвременен автор) не може да стигне до повече от трийсетина библиотеки (главно регионалните).

В същото положение са и художествените галерии и за тях почти не се отпускат средства за закупуване на творби от съвременни български скулптори и живописци. Следователно талантливите творби на съвременни наши майстори на пластическото изкуство отиват предимно в частни колекции, и твърде често в чужбина. След две-три десетилетия ще се окаже, че българското общество ще знае много малко за талантливите си художници, тъй като в галериите тяхното присъствие ще бъде съвсем бедно.

За всички тези зловещи тенденции печална заслуга имат юродивите либералстващи секти, които с ибрикчийски плам и гьотверенски устрем, щедро финансирани от подривни в духовния смисъл на думата чужди НПО-та необезпокоявано действат през последните десетилетия в клетото Отечество.

А т. нар. политически елит (с малки изключения) гузно мълчи.

Мълчи, слушка и папка.

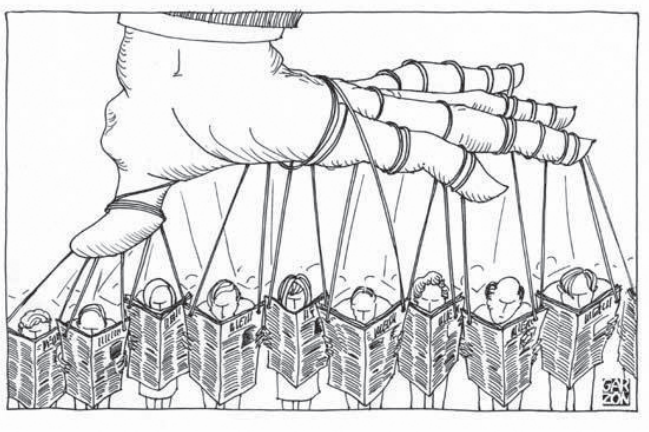
Доволните роби

Иван Джебаров

Преди много пролети нашият гимназиален клас посети къщата-музей на Яворов в Чирпан. Ден преди нас друг посетител бе отбелязал в книгата за впечатления, че „истински поет е този, който воюва не само с перо, но и с пушка“. Цитирам по памет, най-много да съм разменил някои думи в словореда. Прочетеното там обаче се е залепило в ума ми и заедно с порастването на годините, расте и убеждението ми, че „пушка“ може да нарами само този, чиято душа е осъзнала ролята си на ратай в едно подчинено на заблуди общество. Едновременно с това се бетонира убеждението ми, че нито един творец от последните десетилетия няма да получи подобно признание, па дори и два музея да му направят. Причината за това ще е и в десетилетията, чиито особености ограничиха до минимум използването на „пушка“. Ще е и заради народопсихологията ни, която се хвана здраво за материалната обезпеченост и успя да направи от няколко поколения „доволни роби“.

Разбира се и тук „медалът“ има две ярко различими страни – „баш доволни роби“, слугуващи на известни и неизвестни господари и такива роби, които схващат положението си, но не могат или не искат да променят съществуващото. По ръба на „медала“ гласовито пълзят ревностни клакьори на баш робите. Те са като излезли от притчата, в която тигърът и мишката отишли при лъва да разреши спора им, а лъвът, след като дал правото на тигъра, го наказал с месец затвор. Защото, обяснил му, си бил загубил времето да спори с мишка. Та

вниманието към тия мишки, църкащи от ръба на „медала“ наистина си е загуба на време – словесно и писмено. Особено в опити да им обясниш, че ограбването и унищожаването на българското не е цивилизационен избор. „Осанна“-та им към стореното от баш робите е безкраен псалм, докато самите баш роби си остават слепи изпълнители на теорията на Алън Фостър Дълес (директор на ЦРУ 1953 – 1961), върху чиито основни постулати – измамване и оглупяване на хората, както и незабележима подмяна на човешките ценности с фалшиви такива – е изградена основно днешната либерално-глобалистична политика. Като мирогледът на бъдещия доволен роб се оформя чрез образованието – отпадането на редица родолюбиви произведения, подмяна на историята, опростачване на родния език…; чрез литературата и музиката – лансиране на нискохудожествени творби от също такива автори; чрез киното – преобладаваща войнственост, насилие, арогантност, вулгарен език; чрез телевизиите – превърнати в бюлетин за едностранчива пропаганда… И т.н. и т.н. Все пътища към успеха, в който, според Дълес, младежта „…ще започнем да я разлагаме и развращаваме, ще я лишим от чест и идеали. От младежите ще направим циници, вулгарни хора, простаци, космополити. Ще работим за ерозия и развращаване на младежта.“

И още един цитат, добре прилаган и добре вече познат по земята ни: „Простащината и наглостта, лъжата и измамата, наркоманията, животинският страх, предателството, враждебността на хората един към друг и народите… всичко това ще се култивира ловко и незабележимо…“ Дори пример за това да дадете на баш робите и клакьорите им, веднага ще ви обвинят, че не разбирате от демократични ценности и със сигурност сте рупор на нечия пропаганда. За останалите роби цитатът и неговото послание, до голяма степен вече реализирано, е само повод за поредното измърморване. Може и да изпсуват на следващия цитат, тъй като от години усещат приложението му: „В управлението на държавите ще се създаде хаос и бъркотия…Ще съдействаме за безпринципност на чиновниците и корупцията…“

Но нека не виним теорията и авторът ѝ, защото ако перифразираме поговорката за лудия и баницата, ще видим, че днес има не само такива, които добре я продават тази баница, но има и достатъчно „луди“, които охотно я ядат. Което неусетно, но уверено ни отдалечава от род и родина, от вярата и родолюбието на дедите ни, чиито портрети все още кичим по стените. Само че те, дедите ни, подобно на Яворов, са имали своята вярна „пушка“ и са успявали навреме да я използват. Докато ние, доволните роби, чакаме някой друг да дойде и гръмне с нея.

Но както е казал един мъдрец: „Ако само чакаш, ще е вечно чакането!“

Васил Левски и панагюрската „Виделина“

Боян Ангелов

Когато стане реч за Васил Иванов Кунчев, именуван още и Левски, думите придобиват особено звучене, а сиянието около тях става по-дълбоко и вездесъщо. Защото мислим и говорим не за земен човек, а за символ, обединяващ всичко непомрачимо и незаличимо, което общественото съзнание е вградило в историческата памет. Сега празнуваме 170 годишнината от създаването на първите български възрожденски читалища: Свищовското, Ломското и Шуменското. Този духовен подвиг моделира възхитителната им неповторимост да бъдат едновременно рожби и демиурзи на обществена ангажираност. Срещу тези крехки, неукрепнали и бедни просветни сдружения се изправят с цялата си пищност надмените фанариотски „филологически силогоси“, спонсорирани щедро от меценати-мегалисти и от свръхбогатата Цариградска вселенска патриаршия. Сръбската държава също търси възможности да разшири зоната на своята културна експанзия и всичко това рефлектира с особен драматизъм върху петмилионния български етнос от Тулча до Драма и от Видин до Адрианопол (Одрин).

В своята дълбока същност българските читалища изпълняват и ролята на политически клубове – посредством публични сказки с теми от тогавашните обществени реалности и особено чрез използването на театъра като емоционален начин за реализация на социални и национални идеали. Едно от гениалните прозрения на Георги С. Раковски и Васил Левски е възможността читалищата да бъдат легални прояви на тайните революционни комитети и така създадената конспиративна мрежа да подготвя народа за всеобщо въстание против османския поробител.

Днес величаем Васил Левски не само за неговата неустрашима смелост и за саможертвата му. Възхищаваме се на пророческата му далновидност по какъв начин би могло да се освободи България. И венецът на неговото дело е Априлското въстание от 1876 година, чиито кървави рани и пирамиди от човешки трупове покърват световната съвест.

Апостола посещава пет пъти Панагюрище. Към това средногорско градче го привлича и приятелството му с Ильо Стоянов, ученик на Марин Дринов и Нешо Бончев и един от доверениците на Георги Раковски в Сърбия и Влашко. По това време се заражда и другарската близост помежду им. Ильо преминава Дунава непосредствено след разгрома на четата, предвождана от Стефан Караджа и Хаджи Димитър. Той се сражава с ръководената от Димитър Огнянов чета, която имала за цел да вдъхне вяра на опечалените българи, че идеята за освобождение не е загинала. Четата е догонена и разбита от турски потери, а Ильо – заловен и заточен в Анадола. През 1870 г. е помилван и се връща в Панагюрище, а къщата му става най-надеждното укритие за Левски, тъй като специално изграденото скривалище е с изход към бостаните на река Луда Яна.

Когато е знаменосец в четата на Панайот Хитов, Левски се запознава с панагюрците Георги Манев и Пенчо Стоянов-Пехливан, участници в нея. И техните домове стават укрития за Апостола, който за пръв път пристига в Панагюрище през май 1869 г. Сред най-верните и достойни патриоти в градеца са читалищните дейци и особено членовете на настоятелството, които не се „смешават с чорбаджийската тайфа“. Това са: Кръстьо Гешанов, Найден Дринов, Захари Койчев, Тодор Влайков Търкаланов, Симеон Хаджикирилов, Филип Щърбанов... Левски установява най-напред връзка със старите си другари, които го запознават с цвета на панагюрските младежи, дейци на местното читалище. А то е основано няколко години по-рано – на 27 юли 1865 г. – по инициатива на тогава двадесетгодишния Петър Карапетров-Черновежд.

За втори път Дякона идва в града през есента на 1870 г. Придружават го Георги Данчов-Зографина и Матей Преображенски-Миткалото. Основната му задача била да създаде таен революционен комитет, който да подготви местното население за въстание. Този комитет е интегрална част от гъста мрежа, използваща читалищата за нагледна и неполитическа форма, прикриваща истинската им мисия – да будят обществено съзнание за политическа и духовна свобода. Левски е привърженик на демократичната революция, имаща за цел да установи републиканска форма на управление (чиста и свята република), съчетано с последователен интернационализъм. Смята, че в свободна България могат да съжителстват като равноправни общности наред с българите и представители на други националности: турци, гърци, цигани, евреи...

На 1 януари 1870 г. по препоръка на Левски е основано читалище и в Ловеч. Наречено „Наука“ и ръководено от Никола Ковачев, близък съратник на Апостола, то става легалната форма на Тайния общобългарски революционен комитет. В читалищното настоятелство участват Иван Драсов, Иванчо Колев, Димитър Пъшков, а първото театрално представление е пиесата „Райна Княгиня“, режисирана от Ангел Кънчев.

Заклеването на избраните след дълги и обстойни проучвания става през есента на 1871 г. Тогава е третото посещение на Левски в Панагюрище. Придружаван е от Димитър Общи и Ангел Кънчев. Не е установен точният брой на комитетските членове-учредители, но със сигурност се знае за Найден Дринов, Тодор Влайков, Георги Манев, Тодор Цв. Бояджиев, Симеон Хаджикирилов, Филип Щърбанов и Димитър Томов. Част от тях са свързани с ръководството на „Виделина“ – Филип Щърбанов е бил вторият читалищен председател. По някакъв вроден демократизъм революционният комитет не е имал председател, а само касиер – читалищният деец Симеон Хаджикирилов.

Интересни факти за четвъртото идване на Апостола в Панагюрище (юли 1872 г.) намираме в архивите на комитетския деец Димитър Томов, части от чийто дневник са публикувани през 1940 г. в местния в-к „Оборище“: *„... и тоя ден бе неделя и като минавахме край черковата бе дошла сватбата за венчаване на Стефан х. Стоянов х. Манчев с Мария х. Захариева, и ние казахме, че тоя Стефан е наш другар, посветен на делото и го поканихме да влезе в черковата на обяда, и той се съгласи и влезнахме, и той отиде и застана до певците, и като доде време да пеят тропарите на венчилото, Апостола сам изпя тропара „Исайя ликуя“, и след това отидохме по къщята...“* Димитър Томов е записал, че същата нощ Левски е бил в къщата на Филип Щърбанов, около която е поставена охрана. *„На следващия ден* – продължава поборникът – *понеделник, се прави угощение на сватбата, вечерта ние поканихме пак Апостола да присъствува и тъй като го уверихме, че ще направим охраната добра та да не се опасява и той се съгласи и отидохме. И след като се веселихме почти цяла нощ, и сам Левски изпя песента за Дойчин войвода.“* Може би това да е било и последното веселие на Дякона?!

Худ. Жечко Попов. Апостолът на свободата.

При третото посещение в Панагюрище Левски, Димитър Общи и Ангел Кънчев отсядат в Балабановия хан. Апостола е нощувал и в домовете на Цвятко Багрянов и Георги Каменски. Пристигал е, предрешен като търговец на платове, кандидат за учител, църковен певец, въглищар... Последното му идване е през декември 1872-ра, на път за Троянския Балкан и Ловеч, броени дни преди злокобната нощ в Кърчинското ханче.

Васил Левски прави обиколка и на околните села: през 1870 г., придружен от Найден Дринов, Ильо Стоянов и Иван Дудеков, се среща в с. Баня с легендарния поп Груйо, заклинателя на събранието в местността Оборище. Апостола организира тайни комитети и в селата Калагларе (дн. Левски), Мечка (Оборище) и Поибрене. Минава и през село Попинци, а две години по-късно отново е там и по негова поръка настоятелството на новооснованото читалище „Искра“ става таен комитет. В Поибрене той остава няколко дни през декември 1872 г., скрит в къщата на поп Недельо Иванов.

Посещенията на Дякона в Панагюрско са само малка част от огромната му съзаклятническа дейност. По негово внушение през 1869 г. в Айтос е основано читалище, наречено „Избавител“ и ръководено от учителя Господин Бъчваров. От 1925 г. то носи името „Васил Левски“ – в чест на своя първоосновател. Читалищните ръководства в Букурещ и Белград, в Карлово, Сопот, Русе и на много още места приемат идеите на Левски за подготовка на повсеместна революция като първостепенна задача и неотменима цел.

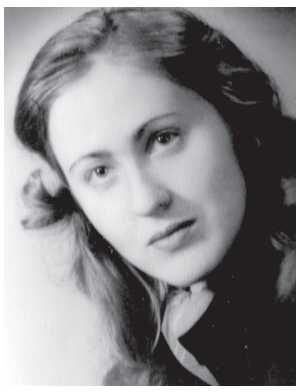
Членовете на Панагюрския таен комитет с покруса научават за смъртта на Левски. Няколко години те не приемат в организацията си други хора от опасение да не се вмъкне предател. Привлечени са само братът на Христо Ботев – Стефан, който през 1873-1874 г. е учител в Панагюрище, и завърналият се от Цариград техен съгражданин Павел Бобеков, когото избират единодушно за читалищен председател, а в дните на Априлския бунт от 1876 – за председател на Привременното българско правителство. Местният революционен комитет излъчва и останалите членове на това правителство: Искрьо Мачев, Найден Дринов, Тодор Влайков, Петър Щърбанов, Филип Щърбанов, Марин Шишков, Захари Койчев, Петко Мачев, Кръстьо Гешанов, Иван Джуджев, Симеон Хаджикирилов.

Справедлива е оценката на панагюрския краевед Петър Карапетров, че само човек като читалищния председател Павел Бобеков би могъл да внуши на панагюрци мисълта за въстание. В пожарищата му Бобеков е не само председател на Привременното правителство, но и главнокомандващ (хилядник) на въстаническата армия. Хафъз паша, предводител на обкръжилата Панагюрище десетхилядна редовна турска войска, изпраща до Бобеков писмени предложения на френски език за капитулация с обръщението „Мосю Президент...“, защото знае, че младият панагюрец е възпитаник на Военно-медицинското училище в Цариград и владее перфектно френски език. Въстаниците не се предават и стотици храбреци загиват като антични герои.

Павел Бобеков се спасява по чудо от вражеските потери и стига до Румъния, но веднага заминава да се бие като доброволец в Сръбско-турската война, избухнала през лятото на 1876 г. В началото на следващата година отново е в Букурещ и започва да издава първия български всекидневен вестник „Секидневний новинар“, а по време на Руско-турската освободителна война става преводач в щаба на генерал Гурко. Участва в освобождението на Търново и Стара Загора, но военните несгоди влошават здравето му и коварна болест го приковава на легло. Умира двадесет и пет годишен, а последните му думи са: *„Умирам, мале, но не ми е жално, защото бях честит да видя България свободна!...“* В поемата си „Кървава песен“ Пенчо Славейков създава образа на един от главните герои – Младен, използвайки за прототип личността на Бобеков.

Ето как идеята на Васил Левски за чиста и свята република намира и своя материален израз по време на десетдневната Средногорска априлска република, озарила с пурпурно сияние мрачината на едно вековно робство.

Снежинките – усмивките на зимата

Галина Божилова

Снежинките – целувките на зимата.

Разронват се, докосват лицето ми, прибързват – да се затаят при другите; нетърпеливи са да създадат приказка – бляскава и вълшебна…

Снегът – копринен и преднovогодишен – искра.

Вървя през кварталната градинка, вървя към трамвайната спирка, отивам на работа след един разговор – вчера – през дима на една цигара и приятен глас:

– На работа ли си между празничните дни?

– Решиха: няма точно тогава да дойде някой в библиотеката за книги и – пуснаха ме да почивам.

– Ах, въздъхва притеснено Светослав – от съседния на библиотеката офис. Гледа ме с добри и кротки очи, някак – натъжени.

– За какво ти е напрегнато?

– Трябва да отида за стока, а детето ми, дъщеричката ми няма при кого да остане. И без това мога да я взимам – за по-дълго – съвсем рядко.

– Доведи я утре, специално ще отворя библиотеката, ще остане с мен докогато трябва.

И негов поглед – благодарен, и негови думи – благодарни, и негово ръкостискане – благодарно.

* * *

Снегът вали – все още.

Снежинките – пеперудите на зимата.

Стъпките ми – оставят бели следи в белия сняг – приличат на подредени ноти в жизнерадостна мелодия.

Но в съзнанието ми не отглъхват думите на Виктор – от сутринта:

– Радвам се, че не си на работа, ще отидем при родителите ми най-после да се запознаете!

– Извини ме, моля те, нека срещата с тях бъде на другия ден. Промениха се нещата, ще съм на работа.

– Ако и този път отложиш запознанството – това е край. Това наистина е край! Не ми останаха сили да те чакам и към всеки да си добра, а мен – все да забравяш.

– Кога съм те огорчила с невнимание или със студена дума?

– О, точно това е – да беше казала студена дума, да беше ми се сопнала, да беше се ядосала, но – все това възпитано, учтиво, сдържано внимание! Винаги добра към другите и безразлична към мен. Всеки миг – превръщаш ме в сянка.

– Колко жестоко-несправедлив, до сълзи несправедлив си!

– Само казвам истината. Винаги казвам истината! – захвърля угарката – сякаш одрасква снега, оставя сивкава следа – нежелан „белег“ върху него.

Виктор – продължава с тежки стъпки по чистия сняг. Аз – в различна посока: бавно и унило – подреждам моите на перления сняг. Снежинките – докосват лицето ми и ръцете без ръкавици; студенината им – сякаш убожда ме.

За какво ли ми е истината на Виктор, когато ревността му – безумна – опустошава почти всичко светло в чувствата ми към него. Той не може да търпи никого около мен. Никого!

Но… човек някак свиква с веригите си…

* * *

Вече – в службата съм.

Идва и детето – симпатично, високо, с дълги прави коси, сдържано, спокойно. Сяда на първия до него стол, оставя на другия – чантичка.

В началото – притеснено е. После – общително.

Усмихвам му се, питам го с какво иска да се занимаваме. Пожелава да направим картичка за нейна баба – напоследък все е нервна и припряна. Споделя:

– Аз ходя на нещо като кръжок – към музея на града. Там – показват ни как се рисува. Говори тихо, премерено.

– О, това е несравнимо приятно.

– Но мога да ходя само с татко, иначе съм при мама. Това не ми пречи, но отивам там през седмица, когато идва татко; с мама стоим повече вкъщи. Тя не обича много да излиза.

– Те и двамата – сигурна съм – много те обичат. А за кръжока: може би по-добре да си там през седмица, тъкмо по-стабилно да усвоиш наученото.

– Така е… Това не ми пречи – въздъхва дискретно, поглежда ме дали не съм забелязала въздишката ѝ. – А последния път, когато на татко беше ред да прекара с мен неделята, той ми подари роза. Розата ми е приятелка, точно като в книгата: „Малкият принц“. Но моята беше откъсната и увяхна. Това не ми пречи, но за да съм по-дълго с нея – не я изхвърлих, а оставих във вазата. Стоя там – до изсъхване. Сега си е почти същата, само малко потъмня. Това не ми пречи – от време на време я изнасям на балкона и издухвам праха от нея. Това не ми пречи, нали е от татко – споделя, а очите ѝ – насълзени, но – уморени, примирени, като на възрастен човек.

Усещам как спира дъхът ми и поемам дълбоко въздух – изненадана от стоицизма на това деветгодишно дете. Несломено.

– Много красива балеринка – гледа фигурката на бюрото ми.

– Вземи я, подарявам ти я.

Колебливо, но с радостни пръстенца – прибира (много внимателно) балеринката в чантичката си.

– Не съм гледала никога балет. Красиво ли е?

– Много: В края на януари, на 26 дават в Операта чудесен балет.

– Я да видя календара. Да, тогава трябва да съм с татко. А татко защо ли се бави? Щеше да се върне до обяд.

– Не се тревожи – ето – с мен си, дано само да ти е приятно.

– Приятно ми е, а на теб?

– И на мен.

Поглеждам часовника на стената между стелажите и разбирам ясно и невъзвратимо: Виктор вече – заминал е. Той – егоистично обидчив. Да, това наистина е край. Като е казано да е така, така да е.

Усмихвам се на Светлето:

– Искаш ли да направим и снежен човек? Голям, но от цял картон? От картона няма да премръзнат ръцете ни, и пак ще ни донесе зимно настроение.

Засмива се на думите ми.

– Ще го сложа над бюрото до големия календара. Имам си там едно пиронче – да си закачам разни неща, каквито си искам. А с татко щяхме да направим снежен човек за Рождество, но бях с мама на гости, нямаше как… Но много се радвам, че на другия ден успях да му се обадя.

Говори примирено, не е свикнала да я съжаляват.

– Да направим ли на човечето сърчице, също от картон? – колебливо.

– Да, момент. Готово е. Постави го ти. Да, разбира се – за теб е всичко! Да, непременно пак ще се видим!

Идва баща ѝ.

– Да те закарам ли с колата?

– Не искам да те натоварвам.

– С кола ще те закарам, няма да те нося на ръце, ако трябва и на ръце ще те нося…

Усмихвам се:

– Благодаря ти, рицарю от друга епоха! Ще повървя пеша.

– Аз благодаря – за детето!

И той – несмело, прегръща ме – с огромна нежност. Чувствам – за миг – някаква защитеност. Закрила.

– Ти си ангел за мен, светъл лъч… Ще съм до теб, когато и да решиш – казано почти шепотно, стеснително и толкова искрено!

Неочаквано – сълзи изпълзяват от очите ми, но те са от студа и яркостта на снега.

– Нека Новата година бъде година на сбъднатите надежди – пожелавам им.

Тръгвам. Обръщам се да им махна. Махат ми и те – дълго, дълго… Махат ми две ръце – едната силна и нежна, другата – мъничка и плаха.

Обръщам се – докато се превръщат в голяма и малка точици – непомръдващи, гледащи след мен.

Снегът вали – все още.

Снежинките – танцьорките на зимата.

Почти съм до нас – да посрещна сама Новата година – най-любимия ми празник!

Снегът вали – все още.

Снежинките – усмивките на зимата.

Стъпките ми – отпечатват се върху неизморилия се да блести сняг – приличат на ноти – подредени в мелодия: щастлива и умиротворена.

Сепвам се – защото не очаквам, но виждам Виктор – отмахнал от пейка снега и седи в студа на нея (в градинката пред блока ми).

– Не си заминал?

– Не съм заминал. Интересуваш се защо?

– Да, да! Защо, защо не замина?

– За да съм на Нова година с теб.

– А дали истински искаш да посрещнем Новата година заедно?

– Какво ли искам? Не зная. Понякога желая да се отдалеча завинаги, но не откривам в никоя друга твоята топлота, обаяние, одухотвореност, твоята човечност, благородство и твоята усмивка! Не мисли, че някога ще се откажа от теб! Толкова време чаках, ще чакам – до навик, докато осъзнаеш, че съм най-близкият за теб човек. Нося те близо до сърцето си, мисля за теб, моля се за теб.

Прегръща ме през раменете.

Стъпките ни в снега – „нанизват“, подреждат ноти в мелодия – объркана и сякаш не съвсем празнична.

Снегът вали – все още.

Снежинките – сълзите на зимата.

Лауреати на Единадесетото издание на Националния литературен конкурс „Георги Черняков“

ПОЕЗИЯ

Първа награда

Евелина Митрева

ДО КРАЯ НА СВЕТА

Простираме се до края на света,
на улицата,
на носа си.
Стигаме донякъде,
не стигаме доникъде.
Делим се на групи.
Човешката душа е по-широка от географията
и по-тясна от кибритена кутия.
Не дай Боже да тръгнеш да я обикаляш –
предразсъдъци, колкото щеш.
В походката всички си приличаме.
Тесногръдието е това,
което ни прави различни.

Втора награда

Николета Манчева

СВЕТЪТ В ОПАШКА

На гишето „Смисъл“ – опашка безкрайна.
Номерче взел е и Вечният скептик,
и студентът със празна раница,
и бабата с пазарска количка,
и поетът с последен стих в джоба.

Всеки чака. Всеки мърмори.
– Защо толкоз бавно върви редът?
– Защо пред мен пак пререждат?
– Защо ми искат тàкси за щастие?

А гишето е празно.
Няма чиновник.
Само едно криво огледало
слага печати върху лицата.

И който се погледне в него,
или се смее, или заплаква.
И чак тогава разбира:
че „Смисълът“ идва,
когато престанеш да чакаш.

Специална награда на СБП

Персиана Цанкова

ОБЕЩАНИЕ

Изтича пясъкът от шепите.
Изчезват стъпките, покрити с морска пяна.
И буреносен вятър гони гларуси.
Но аз завинаги при тебе ще остана.

Ще слушам как шептиш във раковините
и приказни истории редиш.
А слънцето се крие зад комините...
Не вярваш ли? Ела и виж:

Едно момиче със коси-вълни,
с ръце като крила на чайка,
на кея всеки ден стои,
за да узнае твойта малка тайна.

Как от гальовно ставаш бурно.
От синьо – черно. От усмивка – крясък.
Ти за мнозина извор на живот си.
Кой те познава в целия ти блясък?

Отвъд прибоя е безбрежно синьо.
В дълбокото се крие вечността.
А ти, море, сънуваш изгреви и залези.
И нежно се докосваш до брега.

Едно момиче – дъщеря на вятъра,
да те обича вечно ти се врича.
А с обичта е по-красив света.
Една мечта... Едно момиче...

Специална награда на Националния студентски дом

Весиле Джемал

НЕЗАПОМНЕНИТЕ ПОМНЯТ

Морето поглъща писъците
в големия си търбух.
Гледат изнурени очите
как чезнат бавно с прилива и отлива
детските надежди,
сякаш никога не са били
и никога няма да бъдат
част от света на големите.
Шепнат сухите устни към вятъра:
нека бъда пяна в тези води,
нека гласът ми бъде грохот в скалите,
чиито стени помнят незапомнените,
които са осъдени да помнят
сред размитите образи на забравата
какво беше, когато слънцето
все още бдеше над мечтите
на мечтателите в бялата нощ
в най-крайния ръб на света,
където детето се сбогува с недетето.

Аз отдадох сетния си дъх
в ръцете на вълните.
Слънцето угасна,
глътнато от моето ненаситно море.
Умрях, но така и не го разбрах…

Награда за хумор и сатира

Нина Младенова

Министерство на човечността

Казаха, че новото правителство щяло да въведе ред. Ред, морал и цифрова трансформация. На третия ден след клетвата министър-председателят обяви създаването на ново звено: Министерство на човечността.

– Народът се обезчовечил – каза той с глас на човек, който не е виждал народ от гимназията. – Трябва да го върнем в строя на състраданието.

Новината взриви Интернет. Социалните мрежи запламтяха от възторг и ирония.

Едни писаха: „Браво! Най-накрая нещо истинско!“

Други контрираха: „А кой ще им даде душите – по обществени поръчки ли?“

След седмица обявиха конкурс за държавни служители в министерството. Изискванията бяха ясни:

– завършено висше образование (за предпочитане в областта на етиката или маркетинга);

– владеене на емпатия на работно ниво;

– компютърна грамотност и умение за работа с хора (или поне с Excel).

Аз кандидатствах. Не защото вярвах, а защото нямаше друго свободно място за философи. На интервюто комисията ме гледаше строго, сякаш съм потенциален нарушител на моралния кодекс.

– Какво е човечност? – попита една дама с перфектно изгладено лице.

– Да дадеш място в автобуса, дори когато автобусът е онлайн – отвърнах аз.

– Записваме го – каза тя и натрака нещо в таблета. – Звучи иновативно.

Бях одобрен.

Министерството се помещаваше в бивша сграда на Държавен резерв. Вместо брашно и гориво, сега складираше морални инициативи. Всеки отдел имаше специфична мисия. В „Отдел Емпатия“ служителите ежедневно проверяваха дали гражданите се поздравяват в асансьора. „Дирекция Алтруизъм“ следеше кой пуска стари мебели в OLX с надпис „само за хора в нужда“.

Аз бях в „Сектор Добрина и отчетност“. Нашата задача беше да съставяме месечен бюлетин за общото ниво на човечност в страната. Според първите данни през януари 2026 г. човечността бе спаднала с 12%, основно поради зимата и коментарите под новините.

Министърът се разтревожи.

– Трябва да направим кампания! – каза. – Нещо вдъхновяващо. Мислете мащабно!

Екипът предложи да се обяви национален празник – Ден на добрия коментар.

Всеки гражданин, който напише поне едно мило изречение онлайн, получава електронен значка „Одобрен човек“.

Кампанията тръгна. След три дни ботовете станаха по-добри от хората. В министерството започнаха проверки. Имало изтичане на човечност. Оказа се, че някой тайно изнася морал и го продава на черно – главно в политическите среди. Намериха и виновник – чистачът бай Ставри, който изхвърлял старите бюлетини за човечност и ги давал за вторични суровини.

– Аз мислех, че са боклук, госпожо министърке – каза той. – Те си приличаха на отчети от предишното управление.

– Това е саботаж! – отвърна тя. – Вие унищожихте ценните данни за състраданието!

На следващия ден министерството обяви обществен търг за доставка на нова човечност – от външен изпълнител, разбира се.

Спечели фирма с гръмкото име „Хомо Сапиенс Консулт“ ЕООД. Тя предложи абонаментна услуга: всеки гражданин получава по имейл сутрешна доза човечност – цитат, емоджи и напомняне да не бъде идиот днес. Когато системата тръгна, всички бяхме доволни. Дори министърът сияеше – казваше, че човечността вече е дигитализирана.

Но след месец настъпи срив. Хората започнаха да препращат своите дози един на друг, без да ги четат. Моралът се върна в спам папката. На последното заседание министърът ни събра и каза:

– Уважаеми служители, народът пак се разчовечи. Ще трябва да рестартираме проекта.

– Да не би да рестартираме хората? – попитах.

– Ако се наложи – да – отвърна тя сериозно. – Но първо ще направим фокус група.

Излязох навън. Вятърът беше студен, но реален. На спирката една жена държеше торби с хляб и се мъчеше да отвори чадъра си. Помогнах ѝ.

– Благодаря, младежо – каза тя. – Много рядко срещам такива като теб.

Погледнах телефона си. Никакво известие не дойде.

И за първи път се почувствах истински човек – без одобрение от системата.

В бр. 38/11.12.2025 г. в. „Словото днес“ публикува подробна информация за поредното, XI-о издание на конкурса за Националната награда „Георги Черняков“ и обяви имената на победителите в него. Творбите на страницата са на част от лауреатите в разделите „Поезия“ и „Хумор и сатира“.

Пекинската опера като портал към сърцето на китайската култура – портал с необичаен код

проф. д-р Калина Стефанова

При първа среща, Пекинската опера може лесно да бъде възприета от неподготвения чужденец просто като типична шарена арка-вход – към хутонг в Пекин, към стар квартал в друг китайски град, или дори към така наречените China Town в повечето мегаполиси по света, където има голяма китайска диаспора. Минаваш през арката и попадаш сред характерната пъстрота и глъч на улички, украсени с червено-жълти фенери, с разноцветни пискюли и изображения – знаци за благополучие и за здраве. После, когато си тръгнеш, всичко това остава зад теб само като щипка екзотика, като външен, туристически допир до чуждестранна култура. И толкова.

Точно обратният вариант: отиваш на пекинска опера специално подготвен. Написани са многобройни книги за отделните школи в нея, за това колко вида са ролите, какви са правилата – в пеенето, рецитацията, актьорското майсторство и акробатиката, как всяко движение на сцената има своя почти задължителна траектория, независимо дали става дума за замах с ветрило или с дългите ръкави, нагънати между лактите и дланта, които в определен миг се изстрелват встрани като ленти на гимнастичка.... Пак от книгите може да научите как се полага грима, специфичен за всяка роля, защо декорът се състои традиционно само от маса и два стола, какви са инструментите, с които музикантите свирят на самата сцена, настанени в определен за тях нещо като квадратен „двор“ – от там със специален удар на барабаните се оповестява и излизането на героите, както и други акценти от действието...

Дали обаче самото познание за строго стилизирания, изпълнен с конкретни знаци сценичен език на пекинската опера означава сигурен ключ към нея?

Отговорът, струва ми се е: само донякъде. По-точно: само дотолкова, че да може човек да следи действието.

Ала историите в пекинската опера са само „щипка“ реалност в сценичен свят, който няма почти нищо общо с реализма, със западния театър по принцип.

Западният театър е със силна земна гравитация. Той учи на живот чрез опита на „трудните уроци“, които най-често са негов фокус. Когато пък постига ефект на пречистване, то е чрез разтърсващата сила на съпреживяното страдание.

Пекинската опера не се занимава с това. Благодарение на подчертаната стилизация и на красотата във всичко на сцената, тя много фино отмества фокуса от тресавището на страстите и го центрира върху съвършенството – съвършенството като видима и невидима хармония, която ни издига над пагубната хватка на погрешните избори.

Сякаш доброжелателно настроени обитатели от надземен, съвършен свят са се приземили пред нас, на сцената и, за да осъществят контакт, са се дегизирали като хора в човешки истории. Но тъй като красотата е материалът, с който боравят, и хората и историите не изглеждат точно от плът и кръв, а са сякаш неземен мираж, който трепти пред очите ни. Общуване обаче все пак се случва, защото този неземен мираж „заговаря“ на нещо в нас, което също не е от плът и кръв. И разговорът между обитателите на надземния свят и нас, хората, се води на този неизречим с думи, хем техен, хем позабравен наш език – езика на финитe честоти. Финитe честоти на музика, на звуци, на багри, дори на много точно прецизирания финес в стилизираното движение на материята (човека) на сцената. Финитe честоти на красотата. Все честоти, които хармонизират. И човек започва да се чувства в хармонично общение не само с този друг, неподвластен на земната гравитация свят, но в хармония и със себе си, с другите хора наоколо, със собствения си земен свят. Ето, това е усещането, с което изпълва пекинската опера.

Хармония, честота и *чистота* – това, струва ми се, са ключовите думи за този уникален сценичен жанр. И *чистота*, защото, според традицията, изпълнителите трябва да се пречистят преди спектакъл, да се освободят от всякакво напрежение и да постигнат вътрешен мир и чувство за цялостност – само така могат да се превърнат в инструмент за настройване на вълните на друг, съвършен свят.

Тъкмо поради всичко това, ако човек гледа пекинската опера през призмата само на рациото, ако иска да я *проумее*, още повече, ако прави опит да я *прецени* като „сглобява“ онова, което знае за отделните ѝ елементи, тя все пак може да си остане до голяма степен загадка. За да вникне в нейната същина, за да изпита нейната – осмелявам се да твърдя – голяма терапевтична сила, човек трябва не толкова да я разбира, колкото да възприема пекинската опера със сърцето си. С други думи и казано „по нашему“: да я гледа с „очите на сърцето“ (Псалтир, Тропари Гл. 6). Само така може да се изпита въздействието на надземния свят, който ни говори чрез нея и който чрез нея акордира земното на надбитова честота. Всъщност, древните китайци са вярвали, че човек мисли тъкмо чрез сърцето. Както, впрочем, за размишление на сърцето се говори и при нас – отново в Псалтира (48:4).

Накратко, кодът към пекинската опера като портал към същината на китайската култура – портал, красив като цветна градина, но за нас често непонятен като извънземен език – не е обикновен „набор“ от познания, а по-скоро е настройка за специфичен начин на възприятие на света и мястото на човека в него.

Струва ми се, че този код е „зададен“ още от идеалистичната теория за произхода на музиката, изложен в главата „За музиката” в „Книга на ритуалите“, едно от каноничните произведения на китайската култура, датиращи векове преди Христа. И ако си позволих позоваването по-горе на нашите свещени писания, то е защото намирам удивителна прилика между същностни елементи в тях и във въпросната теория. Според нея, източникът на музиката не е външен, а е в природата на човешкото сърце. Тъй като пък човешката природа не е само материална даденост, а ни е дарена от небето, първоначалният източник на музиката, в крайна сметка, е небето. А сърцето олицетворява така наречения там „божествен принцип“. Казано отново „по нашему“: „... на всички тях [синовете човешки] Той е създал сърцата“ (Псалтир, 32:15). Също така: „И които пеят, и които свирят, повтарят: всичките ми извори са в тебе.“ (Псалтир, 86:7)

Обратно към пекинската опера днес: ефектът от фокуса върху съвършенството в нея най-добре може да се усети, когато човек я гледа заедно с пекинска публика. Защото осезаемата наслада на зрителите от дтсега със съвършенството прави спектакъла де факто двоен – и на сцената и в залата. Така беше с представлението на Китайския национален театър за пекинска опера, което гледах в неговия театър – един от най-старите действащи театри в Пекин.

Публиката очевидно се състоеше от познавачи, които бяха дошли не просто да се забавляват, нито пък заради сюжетите на трите миниатюри, от които се състоеше спектакълът и които добре познаваха. Бяха дошли за много повече от това. Някои от тях се бяха „заредили“ с термоси с чай – едно време традиционните китайски сценични жанрове са се представяли и в чайните. А телефоните, разбира се, бяха на снимачен режим. Всяка отлично взета или дълго задържана нота, всяка перфектно изпълнена характерна извивка на гласа бяха посрещани със специфични, излитащи нагоре викове „Ха-аа“, които следваха нотата или извивката – сякаш залата, като ехо, отговаряше на сцената. Същото се случваше и при специалните движения с дългите ръкави, които, когато са виртуозно изпълнени, могат да приличат и на морски вълни, като извадени от рисунка на Хокусай – не случайно тогава

се наричат „водни ръкави“. И тази реакция беше, да, израз на оценка, но още повече израз на радост. Докато викаха по този специален начин, зрителите порившсто протягаха ръце към сцената, все едно бяха в къщи и техен роднина или гост беше успял да изпее или да изтанцува нещо виртуозно и, възхитени и щастливи, те искаха да го прегърнат.

Ще кажете, че и в нашата, европейски тип опера, публиката отива да се наслаждава на изпълнението. Да, но при нас публиката е много по-обрана в реакциите си и някак си по-дистанцирана. Оценъчният момент в очакването да види как ще бъдат изпети или изсвирени съответната ария или пасаж слага някаква невидима бариера – демаркационна линия между сцена и зала, от едната страна на която се чувства дори нюанс на снобизъм, някакъв повей от дворцовото минало на европейската опера. Освен това, при нас одобрението и възторгът се изразяват основно чрез ръкопляскане и понякога с викове „Браво“.

При пекинската опера одобрението на публиката е осезаемо индивидуализирано, а атмосферата е по-лежерна, по-свойска, по-добронамерена, в театъра се създава домашен тип топлина.

Няма да забравя двойката зрители до мен: радостта им беше толкова неподправена, лицата им грееха в такива широки усмивки и толкова бурно реагираха на виртуозното майсторство на изпълнителите, че от един момент нататък гледах колкото сцената, толкова и тях. Дори си позволих да ги снимам, за да запечатам това уникално двойно представление.

Тези фойерверки от радост в залата, от своя страна, естествено резонират у изпълнителите – човек може да го види в очите им. Дори цялата стилизация в грима и движенията им не може да го скрие. И ефектът е като на скачени енергийни съдове: с всеки нов връх в майсторството на сцената и с всеки нов възглас изсред публиката сякаш въздухът в театъра и самите клетките в телата ни се насищат с радост като с кислород.

Случвало ми се е да вляза на спектакъл в западен театър с висока температура и ако той е прекрасен, да си тръгна след това почти излекувана. Случвало ми се е да изпитам усещането, че животът ми се променя, че проглеждам за нещо жизнено важно и след това сякаш самият свят около мен е различен.

Ефектът на това представление на пекинската опера беше съвсем различен: почувствах се някак си по-ефирна телом и духом, сякаш невидим товар се беше вдигнал от раменете ми. Изпълни ме особена спокойна радост, онова чувство на летеж, което ми се струва толкова характерно за културата на Китай – Китай, в който гравитацията сякаш е различна и затова нагоре излитат мазките на йероглифите, ръкавите на героите в традиционните опери, лентичките в одеждите на храмовите божества, и дори краищата на покривите...

На екрани встрани от сцената по време на спектакъла „течаха” титри с йероглифи – текстът на миниатюрите на съвременен китайски – заради младите зрители, които не могат да разберат напълно какво пеят и рецитират актьорите.

Причината за това? Тя е в историята на създаването на пекинската опера.

През 1790 г., по повод 80-годишнината на тогавашния император от династия Цин, в Пекин са поканени няколко много популярни трупи, изпълняващи традиционна опера от провинция Анхуей. Те не само имат голям успех, но започват да работят заедно с други трупи на традиционни опери от други провинции, които тогава играят там. Започналото тогава сътрудничество постепенно се разширява и, през следващите десетилетия до средата на 19 в., целенасочено се създава нов жанр. В него се смесват мелодичните системи, стилизираното движение, костюмите, грима и музиката от оперите на различни провинции. Като се заема се и фолклорните традиции. Езикът, на който запява този нов жанр, също е „сборен“ – език, който обединява ритъма на говора от една провинция с произношението от друга, а пекинският акцент е добавен специално, да го омекоти. Ето, тази своеобразна прегръдка на културите от различни региони на страната приема името *пекинска опера* и се превръща в нещо като „национален театър“ на Китай.

Това създаване на пекинската опера въплъщава нещо много традиционно за хилядолетната история на Китай: значимата роля на музиката в управлението на страната. Според цитираната по-горе „Книга на ритуалите“, само звук, който е съчетан с морал, може да се определи като музика. Пак там музиката е наречена „хармония между небето и земята“ и „цветът на морала“. Към императорския двор на различните династии има конкретни институции, които се занимават с музикално „законодателство“, защото тъкмо чрез музиката се постига хармония и между хората, и вътре в човека. Пак според „Книга на ритуалите“, музиката на добре управляваната страна е „спокойна и радостна“, а лошото управление води до „гневна и сърдита“ музика. Властите са съветвани да слушат фолклора на отделните региони, за да могат чрез неговите ритми и мелодии да добият впечатление от състоянието на хората там – да измерят „пулса на нацията“. Смята се, че именно чрез музика хората могат да се променят за добро. Нещо повече: че подходящата музика може да обезсмисли прилагането на строги закони.

Накратко, музиката е част от Конфуцианския идеал за хармоничен свят, защото тя свързва вътрешното състояние

Рубриката „Роли на критическия субект“ се финансира по програма „Критика“ на Национален фонд „Култура“

НАЦИОНАЛЕН ФОНД КУЛТУРА

Странникът Красен Камбуров

Георги Цанков

Поредната книга на Красен стоя на бюрото почти година. Нищо подобно не се е случвало с поверен ми ръкопис. През същото време написах немалко страници и непрекъснато четях неговите ВРЪЗКА ГОТИЧЕСКИ КЛЮЧОВЕ. Въпреки есетата, които досега бях посветил на Красен, сега сякаш небето мълчеше.

Ерудицията на моя приятел и съмишленик ме смазваше. Същото ме вдъхновява и с най-новия му роман БГ. С И Б И Л А. В тези безподобни творби той обговаря всичко значимо в личния и обществения живот. В трескавите му видения се сгромолясват модерни психо- и естетически теории. Потокът на съзнанието се лее застрашително, ирониятa нажежава явления и събития, с които никой преди него не си е правил глума. Той притежава мистичната сила на маг и ти предава своите тревоги. Това е зловещо и травматично, но и намек за предстоящото Вечно Възвръщане. „Предстоящо ли? Кога по-точно?“, сам със себе си се глуми Камбуров.

За да навлезем пълноценно в неговия свят, изтъкан от вълшебства и парадокси, трябва да възприемем и едно негово силно оръжие – понятието СВЯН. Но почесто той е членуван и с ударение на Ъ.

Какво е той? *„Свенът е атавистичен прародител на морала и не се поддава на никаква наказателна уредба. Свенът е чудак между останалите категории на нравствеността, защото, макар да го виждаме и на всенародни митинги, той е най-вече еротично действо. Свенът е личен физиологичен избор и естетически навик. Свенът е модус вивенди на любовната игра. В нея той е нравствен и естетически регулатор между нагона и културните наслаги на еротичното (сутри, сатанизми, хепънинги)“.*

За да вникнете адекватно в настоящата книга-сборник, припомнете си античната поезия и драма, английската „гробищна поезия“, дуелите на Пушкин и Лермонтов, порнографските безумства на Аполинер, еротичния героизъм на Антоний Велики, старокитайските ИСТОРИИ, СЪБИРАНИ ОТ ГАН. И запомнете двамата мъже – Ахасфер-Скитника евреин и Мирон (Дискохвъргача и неговият автор) – които ще са главните герои на БГ. С И Б И Л А.

За всичко това писах по-подробно в предговора към този есеистичен корпус, а тук само ще припомня няколко реда на Красен от размислите му за родството на кипариса и обелиска. *„Всяка значима мирогледна метафора е камък, който разплисква вълни към вълните на предния. В следващата година или век в същите тези води долита нов камък, който разплисква вълни към вълните на предния. И тъй – до скончания века. Тази интерференция, всъщност диалектика на метафорите, ни дава право да видим в Големия обелиск не само един красиво издялан камък – но и звезда, дълго летяла и избрала да кацне в средата на Рим“.*

* * *

Какво прави Камбуров толкова различен? Тъй както се променят образите в картините, той е едновременно идеалист, патологоанатом и дори ихтиолог; той е и прачовек, който прехвърля тегобите и щастието си върху волната игра на делфините, населява я с героика и падения, приравнява я със себе си. Така се раждат митовите твари, извиращи от творбите му. Защо Сатурн изяжда децата си?, пита той и ни сочи картината на глухия Гоя. Митологията отдавна е отговорила защо, но Красен преобразува отговора, заостря го в проблем на съвремието и го отправя към нас, днешните хора.

Ала не бързайте да заключите, че е краен песимист. Той ще ви опровергае с любовното си писмо до Кристина Олсън. Потърсете я в Интернет, кликнете на американския художник Ендрю Уайет, създал СВЕТЪТ НА КРИСТИНА и превърнал непознатата жена в най-известния модел на американската живопис. Изумителното есе ще ви убеди, че Красен може по неповторим начин да говори за картина, но и да опише страховете и надеждите свои. *„Но нима се докоснах до теб, Кристина? Нима репродукциите на твои портрети и двете странички текст опростиха моето незнание; нима твоето страдание не ме прониза със стрелата на свена? Но не с девствения свян на юношата, а с греховния – на мъжа?“*

В тези редове виждам не писателя, а приятеля; виждам човека-самотник, дирещ взаимност, но с очите на хилядогодишен, видял и побрал в ума си сблъсъка на многовековни цивилизации. Може би е дошъл и неговият час на покаяние? Нима всичките му творби не са квинтесенция от гòрките уроци на Природата и съмнение в светлината на пътеводните звезди?

Не си прави кумири! Това е основно правило на нашия творец, който не спира да дири своята разгадка.

* * *

Ето новият му роман – БГ. С И Б И Л А. Красен ни води до бул. ВИТОША, всички протягаме дясна ръка и докосваме по рамото Алеко Константинов. *„Алеко излиза от бронза и тръгва към нас. Ахасфер тъкмо това очаква, мирно застава до него и също слага ръка на рамото му. Алеко вече му е свикнал, усмихва се, сочи към билото на Витоша и чертае чак докъм Черни връх. В здрава хватка са двамата не за първи път, а народът наоколо се наслаждава на зрелище и го разказва…“*

Скитникът евреин-Ахасфер – и Бродникът до Чикаго и назад. Братство и противоборство?!

Ахасфер с жест отсечен ще разсече Дървото на познанието и ще се провикне: Човек трябва да знае кога ще умре!

Алеко ще отвърне: Та нима ще е човек тогава? Това знание ще убие най-човешкото в него – Въображението!

Ахасфер: Въображението е страх. Постоянен подъл страх, нищо друго. БГ. СИБИЛА помага да го преодолеем

Алеко: Вещицата те прави безстрашен. Сиреч – робот.

Тази сцена е само една от зловещия карнавал, който разиграва романът. Марко Чернев, наш преселник в Йорк, столица на най-обширното английско графство, през май 2023-та решава да се завърне в България. Подава оставка като шеф на дизайнерско бюро и се готви да потегли. Марко е роден в 1980-та, а по същото време леля му Сия, млада секретарка в софийски музей, се залюбва с британски етнограф, омъжва се за него и заживяват в Обединеното кралство. Невръстният Марко търпи катастрофа със семейната кола, в която загива майка му, а съпругът на Сия си отива от бързотечен рак. Така по волята на съдбата през 1995-а Марко и баща му заминават за Йорк и заживяват в двукатната къща на лелята.

През април 2023-а там пристигат Захари, стар приятел на Марко, и жена му, художничката Берта, която ще открие своя изложба – двадесет литографии под заглавие КОЛЕНИЧИЛИ БЪЛГАРИ. Читателят вече очаква гневен роман за съдбата на емигрантите, но Красен отключва събитията с нов готически ключ. Задават се фигури от древната британска и европейска история, лудити трошат тъкачните станове и виждаме как 14 от тях висват обесени на площада в Йорк. Ще нахлуят и призраците на онез, чиято смърт предстои всеки миг; те ще минат през портала на катедралата Свети МАРКО, чието име не случайно е същото като на героя наш. И не ще да е никак случаен по-сетнешният сблъсък с действителността, а коленичилите българи ще ни преследват като кошмар.

Изложбата е открита на Томина неделя, но Тома във визията на Камбуров е ревизор на човешкото безсмъртие. Той се бои от духа-резерват, от държавата-резерват, от тялото-резерват. За да ни поведе към Вечното Възвръщане той ще унищожи бариерите между живо и неживо, ще свали и стъпче обкръжаващите ни маски, криещи мефистофелското в човека, и ще превърне псевдо-реалния свят в паралелна вселена, досущ витите стълбища на Пиранези. Писателката Сузана Кларк сътвори романа-пъзел ПИРАНЕЗИ, но Красен стига много по-далеч. Той ни люлее в грамадната амплитуда от политическа сатира до джазирано безвремие. В българския живот вече е внедрена и работи БГ. С И Б И Л А. Тя не е дива пророчица с развети коси и пелтечеща абракадабри. Не. Тя е машина, предсказваща точния час на смъртта ти. На билет ти го пише и дори ти го връчва. Билет за сериала без край.

Захари ще се върне мъртъв в родината, а Марко, героят на романа, ще се озове в една почти призрачна страна. В нея са забранени партии, в които членуват хора с билети за смъртници. В една аптека един фармацевт денонощно продава лекарства – това е античният атински младеж, увековечен в скулптората ДИСКОБОЛ и носещ сега името на своя творец – Мирон. Той живее вече двадесет и пети век. Със своето хвърляне на диск той е планирал двореца Фонтенбло, където Наполеон подписа оставка, и Рокфелер-център в Ню Йорк, и олимпийския стадион в Берлин, където в 1936-а крачат факлоносците на арийската раса. Той е размерил дори мястото, на което е въздигнат МОЧА.

Жестоки са дистопиите на Замятин и Оруел, но тази на Красен е сравнима единствено с участта на кафкианския К. и с някои прозрения на Камю в РАЗБУНТУВАНИЯТ ЧОВЕК. Защото и нашият Марко, а и митичните му спътници Мирон и Ахасфер, начело с водещия ги към върховете Алеко, съзнават могъществото на СИБИЛА, но не се предават.

Но от Йорк пристига красивата Джуд Галахър и Марко я повежда към Златните мостове, и там, върху милион-вековните морени той я заклина да се посветят на народното добро. Ще срещнат там Амая, момата самотна, която ИЛИАДА в превод на Гьоте, но първа ще хвърли ръкавица на машината кобна; и ще си спомнят Фингаловата пещера на остров Стафа, Шотландия, наречена на келта Фингал, пръв проправил пътя към Ирландия. И още, и още вихрени препратки – но не самоцелни, а за да се вгледаме във Времето. Но не като абстрактно измерение, не. А като времетраене на човека.

В БГ. С И Б И Л А Камбуров постига най-значимите обобщения на своето творчество. Те са много, но ето едно от тях: *„Всеки безсмъртник е осиян от величава аура. Да, осиян! Ала заживее ли той сред обикновените смъртни, свикнат ли с него, стане ли техен човек – сгърчва се тази му аура, спада и вехне досущ сдупчен балон. И жалеят го смъртните люде, а нерядко буди смях и презрение“.* Темп на живота дава не безсмъртието, а борбата със смъртта. Само смъртен излъчва сияние. Безсмъртникът е предмет. Дишаща вещ. И скучаеща.

Така се стига до богатия емигрант, който дарява земята си, за да изградят на нея крематориум и колумбариум. Разтърсваща е главата, посветена на пеещите урни – урните с човешка прах ще бъдат ноти от музика, вписана в нежните стени. Смразяваща е дистопията и дано тя остане във въображението на поета. *„Вдигайки се на борба, страдалците винаги са грабвали оръжие и са пели марсилези. А какво ще е тяхното ново оръжие? Некропол. С некропол напред към бъдещето. Значи той ще е тяхното знаме? Той, некрополът. Но за да се види, че е знаме, трябва денонощно да се рекламира. Досущ южнокорейска пералня или китайски корсаж за бременни“.*

Оставям ви, скъпи читатели, за да премислите предсмъртното писмо на Ахасфер. *„А Марко и Джуд ще се качат на моренитe и те ще слизат и тъмнеят надолу, и ще се блъскат-катерят една връз друга, и ще се сриват озъбени, и не ще са вече осияващи куполи, а наковални, ехтящи под чук и с искри заслепяващи; и завива Пътят Годежен към вървбите сведени, от народа наречени – Плачещи“.*

И продължаваме, окъпани от Осиянието на огнените наковални, а Пътят Годежен ни води към Живата вода.

на човека със състоянието на обществото и на вселената.

Тъкмо на този идеал е създадена да служи и пекинската опера.

Мей Ланфан е първият творец, който я „изнася“ в чужбина. Гастролира три пъти в Япония (1919, 1924 и 1956 г.), като успехът му там не му пречи по време на окупацията да си пусне специално мустаци и така да откаже да играе в Китай за японците. През 1930 г., цели 72 дни Мей представя пекинска опера по сцените на САЩ, от Ню Йорк до Хонолулу, сприятелява се с каймака на американската интелигенция и повлиява на такива творци като Чаплин. А през 1935 г. е първото му пътуване до СССР, където общува със Станиславски, Мейерхолд, Айзенщайн и Брехт.

Мей не само играе пекинска опера на сцена в Москва, той прави и импровизирани представяния на принципите на това изкуство специално за критици и театрали, при това не в театрален костюм, а в ежедневно облекло и без всякакъв грим. Смята се, че именно по време на тези напълно изчистени от външна театралност импровизации Мей Ланфан вдъхновява Брехт да създаде своя „ефект на отчуждението“.

Близо 80 години по-късно, през 2010 г., пекинската опера е включена в Списъка на нематериалното културно наследство на човечеството на ЮНЕСКО.

Текстът е част от предстоящата книга на проф. д-р Калина Стефанова „И още театър от света“. И книгата и пътуването ѝ до Китай са подкрепени от НФК.

Рубриката „Роли на критическия субект“ се финансира по програма „Критика“ на Национален фонд „Култура“

НАЦИОНАЛЕН ФОНД КУЛТУРА

Култът към Св. Иван Рилски в българските исторически съдвания

На 18 февруари един от най-бележитите ни хуманитаристи – проф. Надежда Драгова, отбелязва своя 95-и рожден ден

Проф. Надежда Драгова

От стр. 1

Единствената известна за сега (или поне твърдо приета) е датата на смъртта на отшелника – 946 година – тридесет години след смъртта на Климент Охридски и деветнадесет след смъртта на цар Симеон.

Тази дата обаче не може да ни подскаже годината на раждането му, защото пръв византийският писател Георги Скилица (управител на Софийска област по време на византийското владичество) съобщава за възрастта, на която е починал свети Иван, подчертавайки я само като библейско знамение: „Като достигна 70-годишна възраст / защото и Давид посочи това число на човешкия живот". Преведем ли на съвременни понятия тази агиографска формула – тя означава само "стар = старец". А при отшелническото му подвизаване, св. Иван е могъл да бъде смятан от поклонниците като стар, дори да е бил на зряла възраст. Спомняме си, че в средата на XIX в. писателят и общественик Петко Рачев Славейков, още не навършил 40 години е бил наричан от всички „дядо Славейков" – в знак на почит.

В издаденото през 1819 г. във Венеция на гръцки език житие на свети Иван Рилски в „Синаксара" на Никодим Светогорец е съобщена и година на раждането му – 884. Тя е добавена от „словеснейшия Серафим", българин, монах в Хилендарския манастир, който е подготвил гръцкия вариант на публикуваното житие. Той се е съобразил със сведението на Георги Скилица. И макар да знаем, че посочената дата не е автентична, ние трябва да й отдадем значение. Тя се разпространява в печатната книга, и то всред четящите на гръцки език в Европа и утвърждава за тях знание, че свети Иван Рилски е роден една година след смъртта на Методий Солунски и две години преди идването на Кирило-Методиевите ученици в България през 886 г., което внушава, че е израсъл в условията на тяхното българско апостолство. А това последното е истина.

Свети Иван вероятно пише на глаголица, защото в днешния Рилски манастир бе открит и издаден научно в 1956 г. от протоиерей Иван Гошев пергаментов лист, написан с глаголица, а текстът е част от славянския превод на Ефрем Сирин. В късно време, пергаментът е бил използван като хастар при подвързване на книга, когато рилските монаси вече не са познавали писмото „глаголица" и са сметнали листа за непотребен. Но той свидетелства, че Ефрем Сирин е бил съкровен учител на свети Иван.

С тези автентични данни можем по-уверено да търсим информация и в тъй нареченото „Народно житие", и в църковната литература. Започваме с легендата за сирака от село Скрино, бедно ратайче, което докато пасяло кравата или вола на господаря си, изпуща животното да преплува река Струма и да се изгуби. За да го подгони, момчето си постлало дрехата върху вълните на реката. Доплавало до другия бряг, но не го настигнало. От страх пред господаря си, тръгнало към пустинята, което е било и в замисъла на Провидението.

От версията за селянчето-воловарче ни отказва и вече посоченото знание, че светецът е книжовно образован и добре подготвен за монашеско служене. Би било по-резултатно началото на пътя му да потърсим във възможните тогава старобългарски манастири. Известните ни днес (частично!) са обителите царски и болярски край столиците Плиска и Преслав, обединени от единна църковна и книжовна програма, която днес наричаме „Преславска книжовна школа".

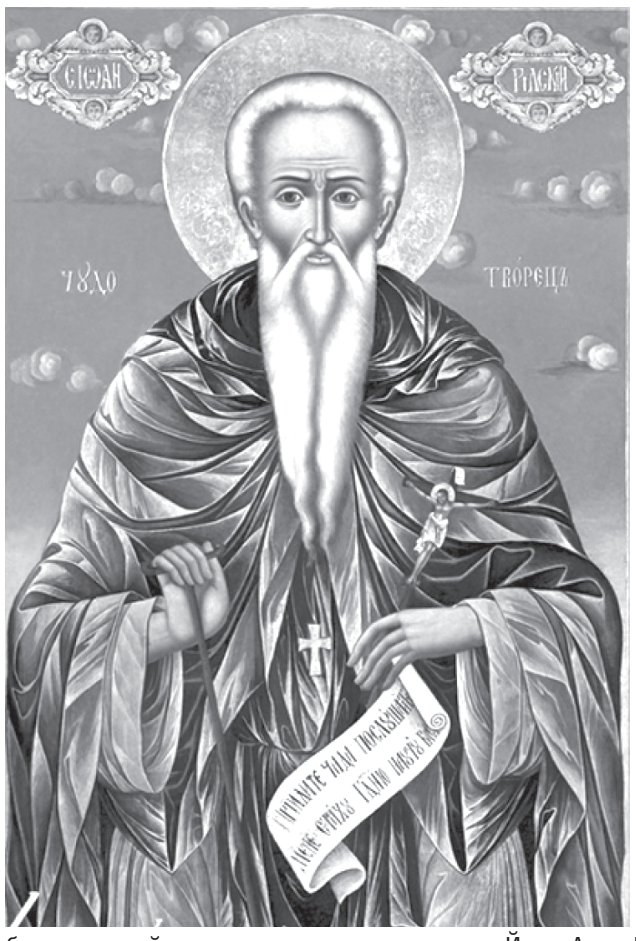
Освен тях – княз Борис Михаил, монах до смъртта си през 907 година, заедно с Климент и Наум Охридски са ктитори и учители в бележити духовни центрове в тогавашната Долна България с граница – на 26 км северно от Солун, а на запад включваща Адриатическото крайбрежие до Драч. Най-представителен е манастирът на река Брегалница, близо до днешния град Щип, който обхващал с църкви и килии широк регион в Овче поле. Бележит център е и Климентовият манастир в Охрид. А Берат и Краина, днес в Албания и Черна гора, били в обсега на Наумовата дейност.

Къде да предположим монашеството му преди пустинята?

Категоричен ориентир е, че свети Иван Рилски избира за пример на подвизаването си – подражание на свети Антоний Велики, основоположник на пустинничеството в християнските практики. Свети Антоний е живял от средата на трети век до средата на четвърти (251-356) сто и пет години. Житието му, написано от свети Атанасий, епископ на Александрия, е било преведено на старобългарски език още в първата половина на десети век от видния книжовник на Преславската школа презвитер Йоан. Днес разполагаме с този превод, което безспорно представя първия български отшелник свети Йоан като ученик на най-високите старобългарски образователни школи.

Главната посока обаче ни проектира легендата, която разказва, че свети Иван е бил преследван и прогонван от всяко поредно свое обиталище. Местата, споменати подред в житията, кръжат в територите южно от Рила, Витоша и Руен, преди да навлезе в Рилската пустош. Близко до мисълта е да предположим, че мъжът е дошъл от манастира на Брегалница, отстоящ на 40 км през прохода, който влиза в днешна Македония при село Делчево, наричано в миналото Царско село. От този манастир е тръгнало през 930 година въстание на най-големия Симеонов син от първия му брак – монаха Михаил, срещу заелия престола през 927 г. цар Петър, поради привързването му към Византия, което е драстично прекъсване на бащината политика.

В агиографията за свети Иван Рилски правят силно впечатление разказите за необикновения интерес на околното население към избягалия от света да се посвети на отшелничество. Преследват го, настигат го, вземат му вола, дяволът също се съюзява с преследвачите и вдъхновява за зло брат му... Кога са преследвали така упорито един обикновен

българин, който иска да си построи колиба в планината и там да живее сам?

Белязана личност е бил той, за да бъде отбелязвана всяка негова стъпка и в кратко време да бъде признат за утешител, изповедник и лечител на българите.

Време е да си обясним и ние решението на св. Иван Рилски „да излезе от света" – неговото анахоретство.

Дали да спасява българите от византинизиране, дали да облекчава болестните им страдания, дали да просветлява умовете и душите – свети Иван Рилски е избрал дълга на спасител. Потърсва планината, за да кали духа си и след това приютява към своя избор възприелите неговия пример. Колко предано са били посветени на делото му събралите се при него монаси виждаме и от факта, че и когато биват изнесени мощите на светеца от Рила (било през X или XI век) и чак до XV век (1469 г.) манастирът в Рила продължава завещаната му мисия. А наоколо в Осогово и край Бяла река възникват още три манастира по рилския образец.

След пренасяне на мощите в Средец, отшелникът вече е тачен като всенародна светиня. Възможно е и канонизацията му да е извършена там от самия патриарх Давид, а това е последният възможен срок от българско време в Средец.

По време на война между унгарския крал Бела Трети и византийския император Андроник I Комнин свети-Ивановите мощи биват изнесени от Средец и пренесени в Унгария. И по това събитие версиите са повече от две, че или са били отмъкнати като трофей от унгарците, или били дар на унгарския крал от следващия византийски император, взел за съпруга неговата дъщеря. Но войната не им оставила време (на плячкаджията или на дарителя) за съобразяване, че от цял век вече е обявена схизма между католици и православни и католическият епископ в Остригом, както и цяла католическа Унгария ще погледнат на мощите като на зла сила. И те биват върнати в Средец в 1187 г., когато вече в Търново е победило въстанието на Асеневци и там е била обявена независимостта на България.

Пътуването на мощите през Северозападна България до Дунав и връщането им по същия път бива съпроводено от поклонение на българското население. Днешно изследване показва десетки имена в топографията на българския северозапад, възникнали по маршрута, сакрализиран от населението – неизвестно дали в скръбта от раздялата на отиване или в радостта от завръщането им.

Оттук насетне – в новата столица Велики Търнов наблюдаваме най-пълно разгръщане на култа към свети Иван Рилски като покровител на българската държавност. Понеже освободителят, боляринът Асен Белгун, при възкачването си на трона е приел името Йоан, след него всички царе от Асеневата династия носят и името на Рилския светец задължително пред своето рождено – като емблема от закрилника си: Йоан Асен I, Йоан Асен II, III... Кало-Йоан, Иван Александър, Иван Шишман, Иван Срацимир. И по протежението на цялата планина Хемус се построяват селски и манастирски църкви, посветени на светеца.

От края на XII век до средата на XV всяко българско поколение църковници и писатели посвещава на св. Иван Рилски жития и химни, изпълнени с вяра в застъпничеството му за българите, с упование в неговата сила на небето и с дълбоко психологическо осмисляне на отшелническия му избор.

Последният български патриарх Евтимий Търновски написва Пространно житие – ненадминат в старобългарската литература връх на идейно-богословско проникновение, художествен блясък и личен пиетет.

* * *

През XV век настъпват събития на Балканите, които по знаци съвпадат с пророчеството на Апокалипсиса, че идва Страшният съд. Най-напред е чумата, донесена с корабите на турските войски. Тя достига и в Средна Европа, където днес е изчислено, че там е отнела една трета от цялото население. За Балканите няма статистика, но ужасната епидемия се възприема като първи сигнал на Апокалипсиса. Последвана е от османската военна агресия и поробването на България и Сърбия. Народите на двете страни са се сплотили в бедата. Иван Шишман взема за съпруга дъщерята на убития на Косово крал Лазар, а на неговия син деспот Стефан Лазаревич християните възлагат да представи, че са благочестиви българи и сърби, пред Страшния съдия. Но той умира неочаквано млад. И всички уповавания се протягат към свети Иван Рилски, вече наричан в молитвите „покровител на българи и сърби". Страшният съд и в Западна Европа, и на Изток, се очаква в 7000-та библейска година. Според съществуващите изчисления за раждането на Христа, тя трябва да бъде 1492. Започва се голямото приготовление. При убеждението, че българи и сърби ще бъдат представяни пред Страшния съдия от свети

Йоан, в Рилския манастир се стълпяват най-способните писатели и църковници на двата народа. Дъщерята на деспот Георги Бранкович, Мара, запазила родната си вяра и като съпруга на султан Махмуд - сега вдовица, има влияние върху царстващия му син Мехмед Завоевателя. Лично го посещава в престолнината му Одрин. Там получава от него берати за покровителство над Рилския манастир с дарения и разрешение мощите на св. Йоан да бъдат върнати от Търново.

Пренасянето на мощите в 1469 г., описано много ярко от книжовника Владислав Граматик, е най-тъжният разказ в българската литература. Монасите, със съзнание за спасителната си мисия – удължават пътя на пренасянето от Търново, през Никюп, през река Росица, през София и Герман. Навсякъде съпроводено от посрещачи и изпращачи, които искат да се докоснат до ковчега, шествието връща драгоценните мощи в собствения им манастир. В очакване на Страшния съд се създават и нови църковни служби. Големият писател Димитър Кантакузин написва „Житие с кратка похвала“. С това житие в българската литература навлиза яркият образ на Жетваря – Христос – съдник на грешни и добродетелни. И тънката пътека покрай Рилската река се утъпква в широк път за българите към надеждата за идващия Ден първи!

Във визиите за предстоящия Страшен съд се налага като най-повелителна идеята, че пред Съда човеците ще се явяват голи (без санове, богатства и имот), а само с книгите си. Тази идея за книгите, т.е. как хората са осмислили Светото писание – засяда като главен мотив в мисията на Рилския манастир.

Страшният съд не се състоява в чаканата 1492 година. Не става и в 1500, която се пада по друг коефициент. И за кой ли път християните разбират, че са неведоми пътищата на Бога, но те продължават да участват в програмата на Рилския манастир като място на Подготовката. Монасите залягат да пишат и разпространяват книги, после графични щампи. И дори в средата на XIX в., първият български модерен учител Неофит Рилски, уважително канен и преподавал в гръцкото богословско училище на о. Хиос, и в първото българско класно училище в Габрово, после в Копривщица, в Пловдив и другаде – не остава при показваната му висока почит, а се връща в манастира си – да си пише и той своите книги.

И новата манастирска църква, изградена в средата на XIX в., е изписана цялата със сцени от Страшния съд. Богомолците се изправят пред себеприсъдата си дали са грешни или добродетелни и се вслушват в Завета на св. Иван: „Пак съм в мъки – докато не се изобрази Христос във вас“.

* * *

Дългото ми изложение целеше да осъзнаем историческите измерения на култа към св. Иван Рилски, пронизал всички наши исторически епохи като изразител на българските упования. Но не остана време да представя старобългарските художествени творби, които са еманация на върховната лиричност и изповедността на българското слово. Ще потърся прошка в заключителните думи от Завета на св. Иван: „Още много имах да ви говоря, възлюбени мои в Господа чедца, но не е възможно всичко да се напише“.

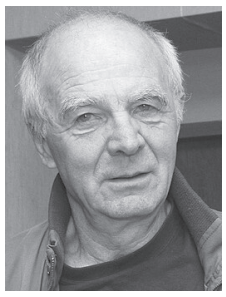
Из сборника с публични лекции, чието издание е осъществено със съдействието на Филологическия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград

(със съкращения)

Продадената невеста

Или как българската интелигенция беше купена и употребена в трансформацията на обществото и държавата ни от бюрократичен социализъм към пазарен капитализъм

Борис Данков

Вече съм почти убеден, че доктринерската идеологизация от времето на „зрелия социализъм“ почти напълно се повтори през годините на така наречения „демократичен“ преход, макар и с либерален знак. Разликата се състои в това, че вместо скудоумните цитати от класиците на „единствено правилното учение“, продължават да ни се натрапват фанатичните мантри на неолибералните идеолози и провиденци на разхваления до небесата „демократичен“ свят. Впрочем понятието „демокрация“ отдавна е изпразнено от съдържание. Особено заради неговата прекалена употреба от западните политици и политолози (че и от нашите закоравели „демократи“ и евроатлантици) в противоборството им с митичния „комунизъм“.

Така например американските идеологически стратези си присвоиха правото непрекъснато да сочат САЩ като образец на „демокрация“ едва ли не за всички времена и всички държави. Демокрация е имало един единствен път – в древна Атина, където половината от населението (около 100 000 души) е било свободно. Сиреч – имало е право да гласува и да бъде избирано в местния парламент. Но пак там – в Атина – е имало и 100 000 роби. Такива е имало и в САЩ, макар и преди да „възникне“ американската „демокрация“. Вече за нейното днешно съдържание е излишно да отваряме дума... Съвсем наскоро обявеният от сп. „Foreign Policy“ за един от 100-те най-влиятелни интелектуалци в света Иван Кръстев в интервю за френското списание L'Express (6.11.2025 г.) направи голямо откритие, че „либералната демокрация не е универсална“, а поскоро нещо като историческо изключение, резултат от съвпадение на различни фактори. Ако е така, защо бяха необходими тези хистерични напъни на нашенските и други „демократи“ да убеждават себе си и света, че именно демокрацията е едва ли не единствената уникална форма за управление на всички държави за всички времена?... Но за това по-конкретно и по-нататък...

Демокрацията като панацея

Сега преценявам, че преди повече от 35 години, в началото на прехода („Дума“, 7.01.1990 г., „Българската интелигенция за продан“) съм отправил доста наивно предупреждение към читателите на левия вестник, че „ще бъде огромна грешка“, ако българската интелигенция продължи да обслужва нечии чужди партийни и политически интереси. От разстоянието на времето днес смятам, че иде реч не за грешка, а за стагмиране и демонтиране на старата система, за сатанизиране на „комунизма“ и последователно ПРЕФОРМАТИРАНЕ на националната ни историческа, социална, културна и етническа идентичност. Така самата трансформация от държавен бюрократичен социализъм към пазарен капитализъм беше осъществена под знака на въпиющата „демокрация“. Демократичен беше тъй наречения „преход“. Демократично беше събарянето на паметници и символи на „комунизма“. „Демократи“ бяха вандалите. Демократичен бе погромът на „лошите“ предприятия и земеделски стопанства, наследени от социализма. Демократични бяха пръкналите се нови партии и организации. Демократично беше фалшифицирането и изопачаването на историята. Демократичен бе т.нар. „нов прочит“ на литературата. Демократи бяха привържениците на новата „демократична“ власт. Докато ималите нещо общо със стария режим – всички до един бяха „мръсни комунисти“, „динозаври“, „ченгета“ и пр. ...

В своето задълбочено изследване „Демагогията като същностна характеристика на прехода към кризисен неолиберален капитализъм“ (в сборника „Политическата демагогия в прехода“, 2017 г.) проф. Васил Проданов много точно е забелязал, че „политическите маркетолози“ на промяната „говорят за „демократичен преход, който ще ни направи по демократичному равни и свободни“, докато всъщност „ставаме небивало неравни, робски подчинени на гигантската мощ на глобализирания и олигархизиран пазар, на структурите, които той създава, поддържа и фаворизира“, с. 21.

Като се спира на идеологическата демагогия при осъществяването на прехода В. Проданов конкретизира, припомняйки обещанието на СДС по време на неговата предизборна агитация през 1990 г. за Велико народно събрание „как съюзът като вземел властта щял да дава такива високи заплати на мъжете, че жените нямало нужда да работят, а да си стоят в къщи и да гледат децата.“, с. 22. Пак тогава пропагандистите на в. „Демокрация“ например внушаваха колко са „вредни“ детските ясли и градини, които са „измислени“ от... комунистите.

По-нататък, като се спира на „демократичните“ метаморфози в българското общество след 1989 г., авторитетният политолог и анализатор на левицата отбелязва как „част от интелигенцията в социалните и хуманитарни науки“ се е превърнала в „ударен отряд на демагогията за прехода към капитализъм“, като „довчерашни преподаватели по научен комунизъм, галени и фаворизирани от ЦК на БКП започнаха публично и неудържимо да говорят отвратителни неща срещу „страшния комунизъм“. Нещо повече: „Бивши специалисти по история на БКП станаха първи „демократи“ или пропагандни остриета на неолибералната идеология. Колкото е покреслив, заклеймяващ миналото и „бившите“, обещаващ светло либерално или социалдемократическо бъдеще, толкова повече шансове за успех има такъв индивид“ с. 33 – прецизира своето наблюдение В. Проданов.

Едни наляво, други – надясно

В края на 80-те години на XX век българската „социалистическа интелигенция“ се делеше на „художествено-творческа“, „инженерно-техническа“ и „научна“. Освен всичко останало тя беше и... „народна“. Това се подчертаваше особено през последните години от властването на Тодор Живков, когато благодарение на своя антураж от по-интелигентни съветници в някаква степен той беше превъзмогнал казионните идеологически клишета на апаратния социализъм, обръщайки поглед към „патриотичното възпитание“, поради което либералните историци и политолози днес му вменяват вина, включително за изфабрикувания от тях ... „комунистически национализъм“.

Като журналист от екипа на новосъздадения от Стефан Продев ляв вестник „Дума“ сега си спомням колко бърза и динамична, „изненадваща“ беше „демократичната трансформация“ в средите на интелигенцията след 1990 г. Върху фона на политическите котерии и внезапна подмяна на възгледи и ценности, убеждения; не на последно място – на хистерични масовки и заклинания: „Времето е наше“ и „Ние пак сме тук“, някои от бившите „убедени комунисти“ лавинообразно „обръщаха палачинката“. Така например спортен журналист от бивша тоталитарна медия, който споделяше колко много децата му „страдали“ по социализма, за нула време стана заклет „демократ“. Прилежни практиканти в партийния орган „Раб. дело“ от раз прегърнаха „синята идея“ и се префасонираха в... „убедени седесари“. Един от тях дори написа и издаде антикомунистически „роман“, който продаваше от своя сергия на пл. „Славейков“. Кореспондент на „София прес“, който разпространяваше в „братска страна“ многотомните съчинения на първия ръководител на партията и държавата, се преобрази в „демократичен издател“.

Факт е, че една основна част от българската интелигенция не тръгна нито „наляво“, нито „надясно“, а стъписана и объркана от скоростта на промяната (и подмяната) на

възгледи и принципи, остана във „вътрешна емиграция“, без да се доверява на този или онзи политически субект. Немалка част от българските интелектуалци запазиха своите леви убеждения, без да се идентифицират на всяка цена с БСП или друга „лява“ партия. Така повечето „пишещи братя“ останаха да членуват и до ден днешен в набедения за „казионен“ Съюз на българските писатели, който включва над 800 писатели и поети. През 1994 г. беше създадено алтернативното „демократично“ Сдружение на българските писатели, което в момента наброява около 200 автори. Сравнително подчертана политическа неутралност успя да запази Съюзът на българските художници, в който членуват над 3000 творци. Подобна неутрална позиция можа да се съхрани Съюзът на българските музикални и танцови дейци. Съюзът на българските журналисти продължава да бъде прицел на кариеристично-политически амбиции. Докато Съюзът на артистите в България си остава крепост на гербаджийската псевдодемокрация.

Няма обаче и следа от „неутралност“, или поне опит за някакво идейно „балансиране“, сред така наречената „грантова интелигенция“, която веднага след 10 ноември 1989 г. яхна „демократичната вълна“. Иде реч за социално и политически преориентиралите се наследници на бившата „апаратна номенклатура“; гъвкавите кариеристи и слагачи от времето на „соца“, цицали напоително от неговите блага. Същите, които освен от хранилката на опосканата ни държава, зобеха и от чуждестранните фондации, заработваха солидни плати като „експерти“ в т.нар. тинк-танкове, мозъчни тръстове и „изследователски“ институти, финансирани от Джордж Сорос и западните „либерални агенции“ и фондации.

Продължение – в следващия брой

Йосиф Бродски
1940 - 1996

* * *

Влизал съм вместо див звяр в клетка.
Издълбавал съм прякора си с гвоздей – на колене.
Живял съм край море, играл съм рулетка,
обядвал съм във фрак – с кого ли не.

Два пъти съм разпарян, три пъти съм се давил.
От ледник съм оглеждал половината свят.
Родила ме е страна, която съм изоставил.
Забравилите ме стигат за един цял град.

Носил съм дрехи, дочакващи пак модата,
бродил съм в степи, помнещи хунска следа.
Сял съм ръж, жънал съм, по гумно съм ходил.
Не съм пил само суха вода...

Ядох хляб по изгнанишки – сбирах всяка трошица.
Позволих си всичко, освен да плача.
Преминах на шепот. Навъртях четирийсетица.
Пуснах в сънищата си шпионката на пазача.

За живота какво още? Години...години...
Усещам единствено с мъката солидарност.
Но докато не запушат устата ми с глина,
тя ще произнася само думи на благодарност.

Превод: Бойко Ламбовски

СТАНСИ

На Е. В. и А. Д.

Ни страна, нито просто
гроб ще си избера.
*На Василевски * остров*
искам сам да умра.

Тия сини фасади
бъркам в мрака и аз,
но накрая ще падна
връз асфалта без глас.

Без душа ще се просна –
тя като херувим
ще изпърха над моста
в петроградския дим

и в априлската киша
мигом ще долети
до слуха ми въздишка:
– Сбогом, друже! Прости!

Два живота ще върна
зад реката отвъд –
на родината зърнал
равнодушната гръд:

две сестрички ще ахнат
и ще гледам смутен
как от острова махат
след момченцето в мен.

Превод: Иван Есенски

** един от най-големите острови в делтата на р. Нева. Разположен е в центъра на Санкт Петербург и заема главната част на Василиеостровния район. Намира се между Голяма и Малка Нева, чиито води го обграждат от юг и от север.*

Шест заповеди* на Йосиф Бродски

1. По всякакъв начин избягвайте да си приписвате статут на жертва. В колкото и отвратително положение да се намирате, старайте се да не обвинявате за това външни сили: държавата, началството, расата, родителите, фазата на луната, детството си, закъснялото ви слагане на гърне – това меню е обширно и скучно.

В момента, в който стоварвате вината върху нещо, вие подронвате собствената си решимост да промените каквото и да било и увеличавате вакуума на безотговорността, който толкова обичат да запълват демоните и демагозите, защото парализираната воля не е радост за ангелите.

Изобщо, старайте се да цените живота не само заради неговите прелести, но и заради трудностите му. Те са част от играта и хубавото при тях е това, че не са измамни. Всеки път когато сте отчаяни или сте на ръба на отчаянието, когато имате неприятности или затруднения – помнете: не друг, а животът говори с вас на единствения добре известен му език.

2. Умейте да прощавате. Светът, в който се озовахме, не се ползва с добра репутация. Това не е уютно местенце, както скоро ще откриете, и аз се съмнявам, че то ще стане много по-приятно, когато дойде време да го напуснете.

Но това е единственият свят, който имаме на разположение: не съществува алтернатива, а дори тя и да съществуваше – няма гаранции, че щеше да е много по-добра от тази. Затова се старайте да не обръщате внимание на онези, които ще се опитат да направят живота ви нещастен. Такива ще ги има много – както на официални длъжности, така и самоназначили се.

Това, което вършат вашите неприятели придобива значение или важност според начина, по който вие реагирате на него. Затова отминете тичешком през или покрай тях, все едно че са жълт, а не червен светофар. Така ще спасите мозъчните си клетки от безполезна възбуда. Превключете канала: няма как да спрете излъчването на тази програма, но е по силите ви поне да свалите нейния рейтинг.

3. Съсредоточете се върху точността на вашия език. Старайте се да разширявате речниковия си запас и да се отнасяте с него така както се отнасяте с банковата си сметка. Отделяйте му много внимание и полагайте усилия да увеличите своите дивиденти.

Целта е да ви се даде възможност да изразите себе си колкото може по-пълно и точно. С една дума – целта е вашето равновесие. Защото натрупването на неизговорено, на несподелено може впоследствие да доведе до невроза.

За да се избегне това не е задължително да се превръщаш в книжен червей. Просто трябва да си набавиш речник и да го четеш всеки ден, а понякога – и книга със стихове. Те са достатъчно евтини, но дори и най-скъпите от тях струват много по-малко, отколкото едно посещение при психиатър.

4. Старайте се да сте добри към своите родители. Ако това ви звучи твърде напомнящо изречението „Почитай своя баща и своята майка“, моля за извинение. Искам само да кажа: старайте се да не се опълчвате срещу тях, тъй като по всяка вероятност те ще умрат преди вас, така че бихте могли да си спестите поне вината, ако не мъката.

Ако ви е необходимо да се бунтувате с аргументи от сорта на „аз-няма-да взема-от вас-нито грош“, бунтувайте се срещу някой, който не е толкова раним. Родителите са прекалено близка мишена (както впрочем и братята, сестрите, съпругите или съпрузите). Дистанцията е такава, че няма как да не уцелите.

5. Старайте се да не възлагате прекалени надежди на политиците. Не толкова защото те са глупави или безчестни, както по-често се случва, а заради мащаба на тяхната работа, който е прекалено голям дори и за най-добрите сред тях. Те могат донякъде да намалят социалното зло, но не и да го изкоренят. Колкото и съществено да е подобрението, от етична гледна точка то винаги ще е пренебрежимо малко, защото винаги ще има такива – поне един човек, – на които това подобрение да не носи изгода.

Светът е несъвършен. Златен век никога не е имало и няма да има.

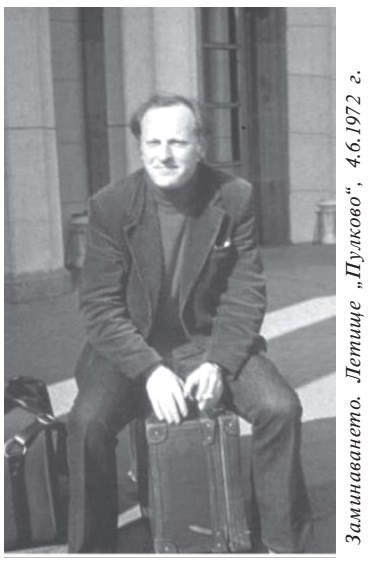
В светлината на това – или по-скоро, в мрака му, – трябва да разчитате на собствената си „домашна кухня“, т.е. да управлявате света самостоятелно. Но дори в рамките на саморъчно направената баница трябва да сте готови за това, че най-вероятно ще ви се наложи да вкусите поравно и от благодарността, и от разочарованието.

6. Старайте се да бъдете скромни. И понастоящем вече сме твърде много, а съвсем скоро ще станем още повече. Катеренето към място под слънцето задължително е за сметка на някой друг. Това, че ви се налага да настъпвате някого не означава, че трябва да се покачите на раменете му. Така че ако искате да станете богати или известни, или и едното и другото – на добър час, но не му се отдавайте изцяло.

Никога не забравяйте, че до вас винаги има някой – ваш ближен. Никой не ви моли да го обичате, но се помъчете да не го притеснявате прекалено и да не му причинявате болка. В най-лошия случай, постарайте се да си спомните от какви далнини – от звездите, от дълбините на Вселената, възможно – от противоположния ѝ край – е дошла молбата да не правим това, както и идеята да възлюбим ближния като самия себе си.

Откъс от знаменитата реч на Йосиф Бродски, произнесена на стадион през декември 1988 година пред випускници на Мичиганския университет.

Превод: Надя Попова

Заминаването. Летище „Пулково“, 4.6.1972 г.

** Думата „заповед“ в този случай не е в армейския си смисъл на „команда“, а в библейския. – Б. пр.*

„Аз принадлежа на руската култура...“

(Писмо до Брежнев)

Уважаеми Леонид Илич,

напускайки Русия не по своя воля, което може би Ви е известно, се решавам да се обърна към Вас с молба, на която ми дава право твърдото осъзнаване, че всичко, което съм направил през 15-те години литературна работа служи и ще послужи само за славата на руската култура – и на нищо друго. Молбата ми е да ми дадете възможност да запазя моето съществуване, моето присъствие в литературния процес. Поне в качеството ми на преводач, в каквото всъщност досега съм се проявявал.

Смея да мисля, че вършех тази работа добре и бих могъл и занапред да нося полза. В края на краищата, преди сто години това се е практикувало. Аз принадлежа на руската култура, осъзнавам се като нейна част, като нейно събираемо, и никаква промяна на мястото не е в състояние да повлияе на крайния резултат. Езикът е нещо по-древно и по-неизбежно от държавата. Аз принадлежа на руския език, а що се отнася до държавата – от моя гледна точка мярка за патриотизма на писателя е как той пише на езика на народа, сред който живее, а не клетвите от трибуната.

Горчиво ми е да напускам Русия. Тук съм се родил, израснал, живял и за всичко, което притежавам съм задължен на нея. Всичко лошо, което ме е сполитало ми се е възвръщало в пъти, с лихвите, от доброто и никога не съм се чувствал обиден от Отечеството. Не се чувствам и сега. Защото преставайки да бъда гражданин на СССР, аз не преставам да съм руски поет. Вярвам, че ще се завърна; поетите винаги се завръщат: тялом или на хартия.

Искам да вярвам и в едното, и в другото. Хората са излезли от възрастта, когато прав е бил силният. За това в света има достатъчно много слаби.

Единствената правота е добротата. От злобата, от гнева, от омразата – дори и да ги наричат праведни – никой не печели. Всички ние сме орисани на едно и също: смъртта. Ще умра аз, пишещият тези редове, ще умрете и Вие, който ги чете. Ще останат делата ни, но и тях след време ще заличи разрушението. Затова никой не трябва да пречи на никого да си върши работата.

Условията на съществуване са прекалено тежки, за да ги усложняваме още повече. Надявам се, че ще ме разберете правилно, ще разберете за какво Ви моля.

Моля Ви да ми дадете възможност и по-нататък да съществувам в руската литература, на руска земя. Мисля, че с нищо не съм се провинил пред Родината си. Напротив, мисля, че за много неща съм прав. Не знам какъв ще е отговорът Ви на молбата ми, изобщо ще го има ли. Съжалявам, че не Ви писах по-рано, а сега вече не остана никакво време. Но ще Ви кажа, че при всички случаи, дори ако на моя народ не му трябва моето тяло, душата ми ще му потрябва.

Йосиф Бродски, юни 1972

Зузана Куглерова

Зузана Куглерова е родена на 23 ноември 1955 в град Братислава. Тя е писателка, поетеса, разказвачка на приказки, журналистка, редакторка, събирачка на народно творчество и пътешественичка-членка на североиндианското племе Онондага. Завършва гимназия „Ладислав Сара“ в Братислава, педагогика в гр. Модра и журналистика във Философския факултет на Университета „Ян Амос Коменски“ в Братислава. Дебютира с поетичната си книга „Мадона в мъглата“ през 1983 година. През 1990 – 1993 година става съосновател и директор на издателство „Надежда“ в Братислава. Автор е на общо 27 прозаични книги, между които: „Магьосницата от Петровице“ (2003), „Клетвата на жената на обущаря“ (2007) и др., и на четири стихосбирки: „Мадона в мъглата“ (1982), „Повторно заснемане“ (1984), „Играй с мен“ (2016) и „Изгубеният малък свят“ (2025). За стихосбирката „Играй с мен“ получава „Мобелова награда“ в Прага за 2017 година, основана от писателя Алоис Мархоул. Член на Словашкия ПЕН-клуб, Сдружението на словашките писатели, Сдружението на македонските писатели, Славянска литературна и артистична академия. Председател е на сдружението „Pars Artem“ и директор на едноименното издателство в Братислава, а от 2016 г. организира международния поетичен фестивал „Pars Poetry“.

КРАЙНА ГАРА

Когато един ден умра,
това сигурно ще се случи някъде във влака.
Леглата ще оставя за нещастните хора,
обсебени от телевизионните сериали,
за онези, които не знаеха
как да живеят собствения си живот.

Влаковете и в последния миг ще ми покажат
препускащия зад прозореца пейзаж,
сутрешната мъгла, прегърнала слънцето,
стройните усмивки на електрическите стълбове,
и няма да има особено значение
дали тогава небето ще е сиво или синьо,

Ще видя стълба и ангел,
който слиза надолу по нея,
ще почука на стъклото и ще каже:
„Настъпи и твоето време, Пътнице.
Крайна гара е.
Слизай.“

КЛАДЕНЕЦ

Въпреки всичко свободата –
тя е най-ценна от всичко.
Свободата да говориш,
да не криеш,
да не мълчиш,
да не лъжеш.

Където няма свобода
има окови,
вериги,
затвор,
белезници,
нашийник,
теглят те натам,
накъдето не искаш,

към ямата,
към гроба,
към мястото,
където сърцето ти умира.

Аз съм от тези последните,
глупаците, които се хранят със стихове
вместо с корички хляб,
аз съм от последните наивници,
чиито сънища кървят
и след това рисуват кладенец в кървави тонове,
в който искат да паднат...

Просто така,
както когато умираш и после очакваш
да възкръснеш.

ЕКЗИСТЕНЦИАЛНО I

(размисъл на един братиславски поет)

***

Все още чувам арфата на Талисиен
как ми шепне:
„Свири,
давам ти силата
да превъплътиш душата в стих
и да я дариш на света.“

Само че светът
отдавна не знае
кой е бил Талисиен –
Божественият арфист, който свирел тъй красиво,
че Один го взел със себе си във Валхала,
за да му реди огми
на свещения език на пирена,
превърнати във стихове,
и така утолявал неговата жажда за кръв.

Ала светът вече не иска нито арфа,
нито арфист,
нито душа,
превъплътена в поезия.

Може би и Бог не иска.
Не му остава нищо от това –
само онзи страшен глад,
който без поезия се превръща
в кърваво беснеене
без съществуване.

ЕКЗИСТЕНЦИАЛНО II

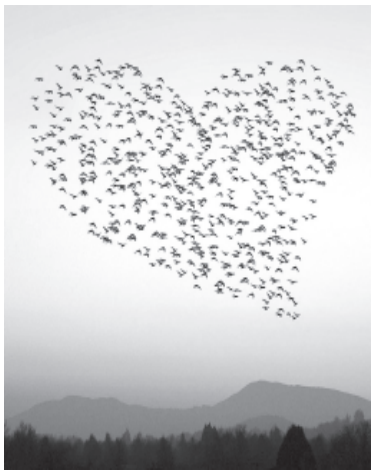
(медитация на братиславски поет)

***

Ще се нахраня със собствената си фантазия,
ще си осветя пътя със сънища,
ще платя наема със вчерашния ден,
ще пия светлина от локвите,
ще се облека в собствения си глад,
ще легна да спя в пепелявия цвят.

И ще си отрежа ухото.
Ще го дам вместо монета на Превозвача,
за да ме заведе до другата страна –

там,
където всички слънчогледи на Ван Гог
са безплатни.

* * *

(Посвещавам на паметта на един поет,
който нощем спеше на пейка, покрит с вестници.
Нека земята му бъде по-лека
от онези вестници.)

Живееш ли?
Живея.
Броя по тялото си всички стигми
на Малката морска сирена,
думи, които болят дотолкова,
че е по-добре да се мълчи.
Кървави молитви,
разпенен танц,
разтворен в мъглата над града.

Живея.
В кафене, над чаша кафе,
изключвам света.
Превръщам се в последната песен
за принца.

Превод от словашки: Димана Иванова

Преведените стихотворения са от стихосбирката „Изгубеният малък свят“ (изд. „SLPOE“, 2025).

Изложба на Соня Русков: „Европейски визуални диалози“

Фонд за изкуство и култура „Ангел Симеонов“ откри изложбата „Европейски визуални диалози с творби на Соня Русков“ на 17.02.2026 г. в град Перник. Експозицията може да бъде разгледана в Двореца на културата, пл. „Кракра“ 1. Куратор на изложбата е д-р Весела Познер.

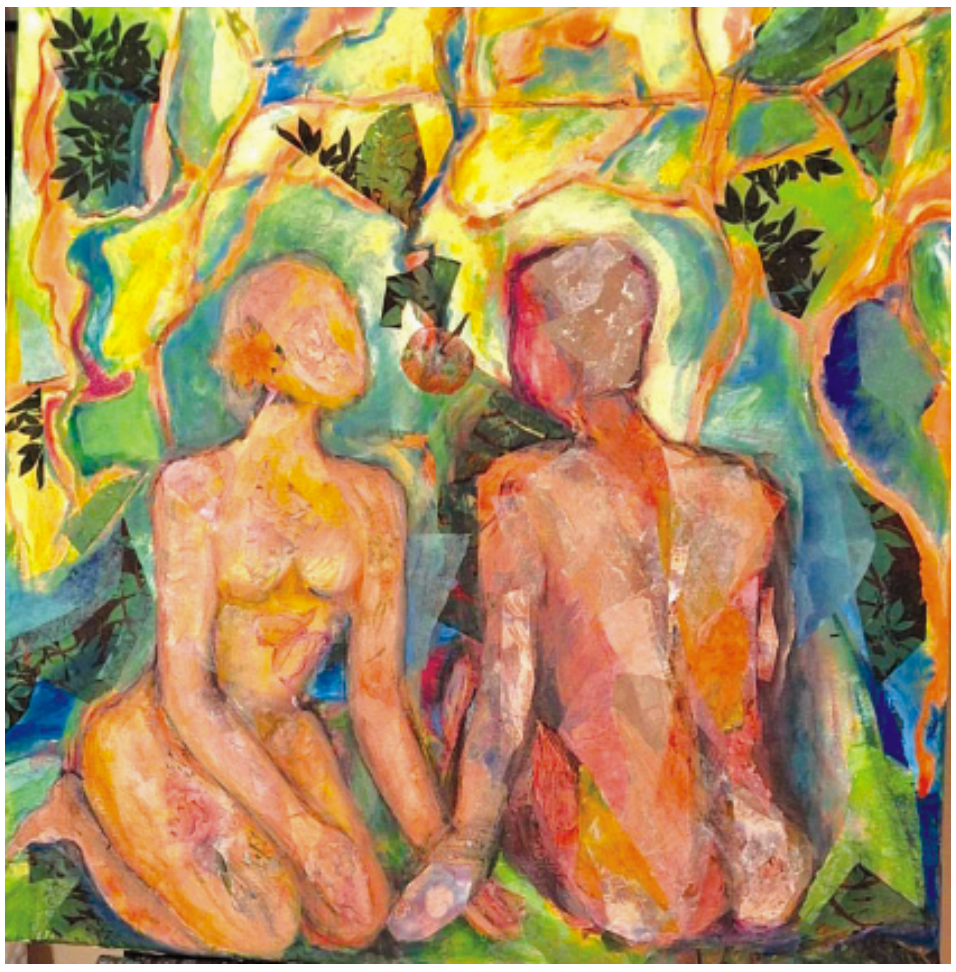
Художничка Соня Русков, която от 2000 г. живее и работи в гр. Крефелд (Германия), представя своята изложба в Перник в рамките на проекта „Европейски визуални диалози“. Тя е европейски автор и през последните 25 години работи и пребивава в Германия, където развива своето творчество. Член е на Съюза на професионалните немски художници в Северен Рейн-Вестфалия и участва в множество самостоятелни и общи изложби в Европа. Преди 2000 г. Соня Русков е била реставратор в Националната галерия. Участвала е в реставрацията на български манастири и църкви – Троянски, Рилски, Килифаревски и Земенски манастир.

Картините от изложбата в България са показани за първи път преди няколко месеца в Крефелд – град, известен със своята индустриална история и копринена традиция, която намира символен паралел с Перник – град на мините, индустрията и живото културно наследство. Макар и географски отдалечени, Перник и Крефелд споделят сходна историческа съдба като индустриални центрове, превърнали се в културни средища. В този контекст изложбата на Соня Русков изгражда естествен, европейски културен мост между двата града.

Живописта на художничката е визуален диалог, вдъхновен от библейските притчи и универсалните човешки теми. Смисълът в нейните картини не е буквално илюстриран, а се разкрива чрез напрежението между образи, жестове и мълчания, като активно ангажира зрителя в процеса на интерпретация.

С характерна смесена техника, богата фактура и нюансирана цветност Соня Русков съчетава класическа фигуративност и съвременни художествени експерименти. В творбите ѝ битовото и божественото, интимното и универсалното се преплитат в асоциативни композиции, които надхвърлят национални и културни граници.

За живописта ѝ проф. Светлин Русев казва: „Предпочитанията на Соня се движат от нефигуративната картина до определената фигуративност в зависимост за какво става дума: пейзаж, голо тяло, фигура. Това е живопис на поетичните внушения, в която цветът изгражда пространството, строи формата, независимо дали поводът е природата или странните женски торсове“.

Проф. д-р Роланд Познер от Германия пише, че изкуството ѝ носи многообразието на търсения, цялост на стила, и не се ограничава в традиционните рамки на формата, а в своята хронология те си взаимодействат“.

Живописта на Соня Русков не разказва – тя нашепва. Тя не илюстрира притчите, а ги превежда в образи, в които смисълът възниква от напрежението между жест и мълчание, между светлина и сянка. Зрителят е поканен не да разпознае, а да участва – да довърши разказа, да влезе в диалог със собствената си чувствителност.

В тези картини противоположностите не се изключват, а съжителстват: голота и затвореност, нежност и насилие, самовглъбеност и театралност. Телата и пространствата се колебаят между съня и будността, между вътрешното преживяване и сценичното присъствие. Живописната материя пулсира – като памет, като дъх, като следа.

Проектът „Европейски визуални диалози с творби на Соня Русков“ е финансиран с помощта на Европейския съюз – Next Generation EU, Механизъм за възстановяване и устойчивост, компонент 11 „Социално включване“, инвестиция 6 „Развитие на културни и творчески сектори“ от НФК с Договор BG-RRP-11.024 – 0016.
За съдържанието на тази публикация се носи отговорност от ФИК „Ангел Симеонов“ и не представлява официално становище на ЕС или НФК.